SZÍNHÁZ

DRÁMAMELLÉKLET
1988
ÁPRILIS

Forgách András

Miért jó darab A bűnös anya?

Vagy rossz? „Ó, polgártársaim — írja Beaumarchais az *Egy szó A bűnös anyáról* című előszavában —, akiknek e dolgozatomat ajánlom! Ha gyöngének vagy hiányosnak is tetszik előttetek, kritizáljatok bátran, csak ne sértegessetek!"

Olyan korban, amikor a kritika nemcsak a sértéssel vagy becsületsértéssel, de a feljelentéssel is határos, Beaumarchais aggodalma kettősen is indokolt. Tisztában volt vele, hogy műve nem hibátlan, könnyű belekötni, könnyű észrevenni az író kifáradását, könnyű számon kérni rajta a korábbi Figarók magával ragadó természetességét, megfellebbezhetetlen színpadi létét. A szélesebb közönség („a nép") azonban nem is annyira a művel, mint inkább a szerző személyével volt elégedetlen: Beaumarchais népszerűsége közvetlenül a forradalom kitörése előtt igencsak csökkent; másféle hősökre volt immár szükség, s ő foghatott bármibe, állhatott akár a jó ügy oldalára is, már nem hittek neki. A kisemberből lett nagy vitatkozó — akinek nem csupán egyszerre szenvedélyes és szellemes stílusa, de személyes varázsa is segített igazát érvényesíteni, illetve társadalmi pozícióját gyökeresen megjavítani, aki kétes vállalkozásaival, sikamlós kalandjaival vagy azzal, ahogyan a harmadik rendből szemtelenül fiatalon és „érdemtelenül" kiválva nemességet vásárolt magának — szinte szándékosan hívta ki maga ellen mások irigy féltékenységét. Gondoskodott róla, hogy jóakarói mellett mindig nagyon sok rosszakarója is legyen. Beaumarchais hamar felismerte ugyanis a nyilvánosság — botrány vagy megdicsőülés — előnyeit az ancien régime „második gazdagságában", és sohasem riadt vissza egy kis erkölcsi (vagy gazdasági) kockázatvállalástól. Vagy erkölcstelenségtől, ha így jobban tetszik.

1792-re viszont mintha beleunt volna a világgal folytatott hosszadalmas magánháborúba. Vagyona, társadalmi tekintélye zavartalan élvezetére vágyott. Olyan magánpalotát építtetett a Bastille tövébe, aminek már az építkezése is egész Párizsból tömegeket vonzó látványosság. Bár a rafinált kényelmű és milliókat felemésztő épület csak 1791-ben készült el teljesen, az avatóünnepségre 1789 tavaszán sor került, éspedig az orléans-i herceg elnökletével. A Párizsi Operaház legjobb zenészeiből álló zenekar Rameau és Gluck művei mellett a házigazda saját szerzeményeit játszotta. Akkora volt az érdeklődés, hogy Beaumarchais-nak számozott belépőcédulákat kellett nyomatnia. Még nem költözött be a palotába, hanem egy másik házában, az ugyancsak nagyon elegáns és nagyon patinás „Hôtel de Hollande"-ban lakott, amikor egy reggel kifulladt, rémülettől eltorzult arcú küldönc jelentette:

— Beaumarchias úr, kétezer ember van a kertjében; teljesen ki fogják fosztani!

Beaumarchais, aki épp a Blanc Manteau-negyed elöljáróival tárgyalt valamilyen fontos közigazgatási problémáról, hidegvérrel — és roppant hatásosan — csak annyit mondott:

— Uraim, úgysem tehetünk semmit. Ez a csapás csak engem érint, foglalkozzunk tovább a közjóval.

Később annál határozottabban intézkedett. A Bastille romjai közül kimentett számos ott heverő, szállongó dokumentumot, valamint lefoglalta Mme de Launay (a Bastille kormányzójának meggyilkolt felesége) ruhatárát, majd kineveztette magát az erőd lerombolási munkálatainak felügyelőjévé — így biztosítva egyben épülő palotájának védelmét. Az épülő palota ablakából a frissen lerombolt Bastille-ra láthatott. Ennél alkalmatlanabb pillanatot nem is választhatott volna gazdagsága fitogtatására. Ehhez járult még, hogy már több éve bajlódott egy olyan látványos perré terebélyesedő üggyel, melyben ugyan a jó oldalon állt, s melyet végül egyértelműen meg is nyert, de amely paradox (avagy szükségszerű) módon a leginkább ártott a tekintélyének.

— Nagy Isten! — fakadt ki valamelyik levelében. — Milyen az én sorsom! Még sohasem tettem olyan jót, melynek következményeitől ne kellett volna rettegnem, és a sikereimet, mit ne mondjak?, csak mások ostobaságának köszönhetem!

Ez a per Kornman bankár és feleségének viszálya — Beaumarchais a feleség érdekében emelt szót. Nem érdemes most belemennünk az ügy részleteibe (mely bővelkedik drámai fordulatokban): egyetlen személy az érdekes számunkra, a bankár ügyvédje, egy bizonyos Bergasse, aki először egy rágalmaktól hemzsegő névtelen röpiratban támadt Beaumarchais-ra, majd annak higgadt és magabiztos válaszára újabb és újabb fröcskölődő röplapokkal felelt. Beaumarchais vagy méltóságán alulinak érezte a kis ügyvéd szétzúzását, vagy úgy vélte (tévesen), van akkora tekintélye (a világhírt is ideszámítva), hogy puszta nevétől meghátráljon a „becsület" és az „erény" nevében fellépő, kifogyhatatlan energiájú, gátlástalanul piszkolódó Bergasse, aki — bevett módszer — a névtelenségből kívánt kiemelkedni illusztris ellenfele megválasztásával. Beaumarchais mellett még másokat is szándékosan belekevert az ügybe, akik rendre válaszoltak neki, és akiknek ő rendre felelhetett. Beaumarchais már egy korábbi, Mirabeau-val folytatott vitájából is meggyengülten került ki, hiába volt ugyancsak többé-kevésbé igaza: puszta neve és igazsága már ott sem bizonyult elegendőnek a szellemes, jól megírt, energikus vádaskodás ellenében, és Beaumarchais érzékeny pénzügyi veszteségeket is elkönyvelhetett. Amíg ő támadt alulról, mindig megtalálta a megfelelő szavakat. Amikor őt támadták lentről, már lankadtabban védekezett.

Bergasse, a tehetséges zugügyvéd átmenetileg el is érte, amit akart. Majd harminc évvel túlélvén a *Figaro* szerzőjét, a restauráció idején folyton arra hivatkozott, hogy ő volt az első, aki ezt a megveszekedett (rejtőzködő) antiroyalistát (ez sem volt igaz) megtámadta és leleplezte.

— Nyomorult! Bűzlesz a bűntől! — üvöltötte valamelyik röpiratában Bergasse, aki addig még nem is találkozott Beaumarchais-val.

Az embereknek tetszett ez az új, nyers, zabolátlan hang, nem törődtek a tényekkel, az ügy jogi részleteivel, amúgy is szálka volt szemükben Beaumarchais roppant vagyona, a legfelsőbb körökben is otthonosan forgó hajdani órásmester arcátlan sütkérezése a sikerben. Beaumarchais-t annyira megviselte ez az ügy, hogy Bergasse alakját megpróbálta drámai figurává formálni, és így akart bosszút állni rajta. *A bűnös anya* „Tartuffe"-jének neve: Bégearss a Bergasse egyszerű anagrammája. Az 1797-ben (öt évvel a mű keletkezése után) írt *Egy szó A bűnös anyáról*ban saját Tartuffe-jét „a feddhetetlenség Tartuffe-jeként" jellemzi, szem-

ben Molière-évei, amelyet „a vallás Tartuffe-jének" nevez. Az 1792-es bemutatót kifütyülték — a másodvonalbeli Théâtre du Marais vállalkozott a darab bemutatására —, a későbbi előadások már sikeresebbek voltak, de aztán Beaumarchais börtönbe kerülésével — egy zavaros fegyverügylet lett a veszte — és későbbi kényszerű emigrációjával a művet le kellett venni a műsorról. 1797-es felújításakor viszont már szép sikere lett a darabnak. Napóleon, olaszországi hadjáratából visszatérve, külön gratulált a hatvannégy éves szerzőnek, aki nem mulasztott el udvarolni az új nagyságnak. A darabot egészen 1849-ig játszották, még abban az évben is huszonkilencszer. Victor Hugo foglalta össze legfrappánsabban a siker egyik fontos okát: Bégearss alakja „a terror groteszk lenyomata". 1797-ben a Comédie Française három egymást követő estén játszotta a *A sevillai borbélyt*, a *Figaro házasságát* és *A bűnös anyát* elfogadva Beaumarchais érvelését, miszerint itt valódi, előre eltervezett és szervesen összefüggő trilógiáról van szó. Tanulságos belehelyezkednünk Beaumarchais gondolatmenetébe, de illő fenntartással viseltetnünk e reklámnak kitűnő, de alapvetően légből kapott eszmével szemben. Beaumarchais családregényírói ambícióinál érdekesebb azt megfigyelni, ahogyan az alkalmazkodás e nagymestere (*Tarare* című operájának a pillanatnyi politikai helyzethez szabott, folyton változó rímei tanúskodnak erről) művét — órásmesterhez méltóan — ezernyi apró részletből szereli össze, és azt is, ahogy a nagy szándéknak a külön apró szándékok és irányok gyakorta ellentmondanak.

A bűnös anya, ha nem is klasszikus érvényű, de hiteles lélektani rajzát adja a forradalom peremvidékén hányódó, az anyagi és erkölcsi biztonság illúziója után kapkodó középosztálybeli családnak. Bár Beaumarchais arisztokratákról írt, és arisztokratamód, arisztokraták között élt, reflexeiben örökre megmaradt polgárfiúnak.

Az 1797-es felújítás sikerén Beaumarchais annyira fellelkesült, hogy a trilógia szent eszméjét feladva egy negyedik részt is tervezett a *Figaró*-sorozathoz, melynek *Léon házassága avagy Bégearss bosszúja* lett volna a címe.

A bűnös anyát elfelejtették. Lekerült a műsorról, senkit sem érdekelt többé. Beaumarchais-ból elég volt *A sevillai borbély* és a *Figaro házassága*, elég volt Rossini és Mozart zenéje.

Gyermekes volna most azt mondani: lekerült a műsorról, mert rossz, elfelejtették, mert rossz; rossz, mert nem jó — efféle dichotómiákkal egy Beaumarchais formátumú jellem és sorsképlet esetében nem sokra megyünk.

Viszont az is igaz, hogy az újrafelfedezések korát éljük: a dramaturgok és rendezők sorra verik le elfeledett művekről a port, változatokra vadásznak, ismert szerzők ismeretlen darabjai heves érdeklődésüket váltják ki. Az egyik oka ennek talán az, hogy egy túlérlelt (bár még mindig eladható) színházi forma szakadatlanul kísérletezik önmaga megőrzésével. Másik oka a kortárs drámairodalommal való elégedetlenség lehet. Vagy a distancia igénye, a rápillantás lehetősége egy időben-térben távol álló „ismeretlen" mű esetében. Vagy a felfedezés ötleteket sugalló öröme. Meg még sok minden, amiről nincs tudomásom.

Tény, hogy *A bűnös anya* öreg Figarója önmagában nem volna elegendő Beaumarchais drámairói hírnevéhez, s hogy e hős• léte feltételezi a korábbi Figaró(k) létét. Ez a korábbi Figaro a görög drámai hősökhöz hasonlatosan éli mitikusan megfellebbezhetetlen életét — ez még akkor is, azonnal felfogható a számunkra, ha sohasem láttuk őt a színpadon, ha nem is tudjuk, mit tett, mit beszélt, mikor és kivel. Az öreg Figaro viszont csakis a fiatalra támaszkodva haladhat előre, csak annak révén van drámai jelentősége. De ettől már rossz a darab? Vagy, ha kifordítjuk a kérdést: épp attól jó, amitől rossz?

Beaumarchais, *A bűnös anyával* kettős emlékezetgyakorlatra kényszerít. Egyrészt ott van Molière klasszikus *Tartuffe-je*, mely bizton számíthat a sikerre, hasonlóan Beaumarchais *Figaró*-jához. Sem a *Tartuffe*-nek, sem a *Figaró*nak nincs szüksége erre a házasságra, megállnak a saját lábukon. De a kombináció egészen új stiláris megoldásokra kényszeríti a szerzőt — bár nem garantálja automatikusan a sikert. Eltekintve most a kivitelezés esendő vonatkozásaitól, kétségtelenül érdekes egy drámai mű esetében az emlékezetre való ilyetén hagyatkozás: a történések előrefelé haladnak, de nekünk egyre visszább kell süllyednünk az időben, hogy élvezni tudjuk őket. Az *Oidipusz király* dramaturgiája ez — s ez sem az eredeti *Tartuffe*-re, sem a *Figaro*ra nem jellemző. Beaumarchais, ügyetlen alkimistaként, látszólag vegyíthetetlen műfajok vegyítésével kísérletezik. Hogy a szintézis mégis sikerül neki — ha nem is műve minden pontján —, az annak az akaratlanul is vállalt „végső" őszinteségnek a következménye, hogy nem csupán Bégearss-ról (azaz Tartuffe-ről) rántja le a leplet.

De hiszen a *Figaro házasságá*ban is leleplezi hőseit! Igaz, de ott mindent olyan üde, nyílt érzékiség vesz körül, amelyben e vétkek akár még kívánatosnak is tűnnek. *A bűnös anyá*ban erről szó sincs: rég elkövetett bűnökről van szó, amelyek megmérgezik egy házasság levegőjét, s amelyeket egy gonosz elem a maga javára fordíthat. Mintha az egész mű csupa melodramatikus szörnyülködésből és ájuldozásból állna. Csak Figaro van résen szokott éberségével (bár ő is sokat öregedett), de mintha ő sem egy sokszor megénekelt szabad élet reményében tenné azt, amit tesz. Elsősorban az állását félti. Természetesen nem is veszíti el sem a fejét, sem az állását; magas jutalommal küldik nyugdíjba. De nézzük meg a művet közelebbről.

A sevillai borbély szereplőlistáján Beaumarchais kínos gonddal írja le szereplői külsejét, ruházatát. (Almaviva gróf például minden felvonásban más, egyre pompásabb jelmezt visel.) Mást nem is nagyon tudunk meg róluk itt. *A bűnös anya* elején viszont csakis hősei „belsejéről" van mondanivalója:

— Almaviva grófnő, nagyon boldogtalan és angyalian jámbor...

— Figaro... olyan ember, akit a világban szerzett tapasztalatok és események formáltak...

— Suzanne... kiváló asszony, ragaszkodik az úrnőjéhez, már kiábrándult az ifjúkor illúzióiból...

Satöbbi, satöbbi. Egyébként a *Figaro házassága* szereplőlistája a leglakonikusabb:

— Almaviva gróf, Andalúzia helytartója;

— Grófnő, a felesége;

— Figaro, a gróf inasa, a kastély várnagya.

Itt nem volt szükség a dolgok cifrázására.

Minél határozottabb lelki portrét rajzol Beaumarchais hőseiről, annál inkább előtűnik bizonytalansága műve drámaiságát illetően. Hiszen azt kívánja tőlünk, hogy egy bizonyos módon lássuk hőseit, mielőtt még bármit is tettek volna. Mintha attól tartana, hogy ehhez a megírt mű önmagában nem elegendő.

Miből fakad az érzelmek ilyen túlhangsúlyozása, ami egyébként a mű összes helyzetét és teljes szókincsét is áthatja? Mit nyer vele a *commedia dell'arte* sémáiban oly otthonos szerző, aki előszavában egy új műfaj születését jelenti be, melodráma és komédia szintézisét. Bár szerzőnk továbbra is nagyon ügyes a komikus intrikák szövögetésében, tolakodóan érzelgős, amikor szereplőiből (vagy nézőiből) melodramatikus hatásokat akar kiváltani.

Hitele ennek a kettősségnek akkor támad, amikor a leleplezéstől való félelem egymás mellé sodorja az önsajnálattól csöpögő stíldagályt és a leplezetlen erkölcsi züllést: történik ez egészen pontosan a harmadik felvonásban, amikor a mégoly erkölcsös grófnő, az erkölcs nevében, puszta önvédelemből dobná Florestine-t, az ártatlan gyámleánykát a Gonosz kezébe (még ha nem is tud Bégearss romlottságáról); azt a sorsot szánja Florestine-nek, ami elől maga is menekült — undorral — *A sevillai borbély*ban: hogy egy nála sokkal idősebb férfival élje le az életét.

— Boldog leszel, leányom, megízleled az erény boldogságát. Ez minden másért kárpótol majd — mondja később Florestine-nek.

Hiába rángatja itt Bégearss a szálakat, a grófnő beleegyezése több mint kényszerű: — Ebben enyém a döntő szó.

A pillanat megrendítő, és csak ráadás, amikor a va-

lamivel később belépő Almaviva gróf, ez a talpig úriember, csak azért fogad el egy igen kétes értékű, zavaros magyarázatot a rajtakapott Bégearsstól, mert az a — látszatra semleges — szavak között megzsarolja: a gróf kezében levő ellopott levelek — vagy a lopás ténye — még ellene is fordíthatók. Almaviva megalázó módon, szinte öntudatlanul ráncigálja Bégearss ruhaujját, nehogy túl sokat mondjon, s a grófnő — most rajta a sor — gyanút fogjon. A lelepleződéstől való félelem annyira elvakítja (aljasságát csak fokozza, hogy valami olyanért akarja büntetni a grófnőt, amit maga is elkövetett), hogy fel sem tűnik neki, milyen mocskos Bégearss retorikája. Szerelmesen ölleli őt magához.

Mindegy, hogy Beaumarchais elég sok feltétel és bizarr körülmény egybejátszatásával biztosítja hősei erkölcsi felmentését — nem beszélve arról, hogy a kikezdhetetlen Figaro segítségével a fiatalok megmenekülnek a veszélytől —, ez a két pillanat *az ártatlanság végleges elvesztésének pillanata:* húsz év késleltetéssel.

Hogy kiléphessen a komédia nyűgnek érzett korlátai közül, Beaumarchais megteszi az egyetlen komoly, paradoxon jellegű lépést, amit előző művét figyelembe véve tehet: Cherubin nem angyalka többé, hanem halott férfi. Igen, elcsábítja a grófnőt (bár ennek sikeréhez föltétlen kívántatik, hogy Almaviva alkirály legyen Mexikóban, és a grófnő pont abba a kastélyba kívánkozzon, amelyben Cherubin cseperedett, és amelyben ismeri a járást). Az ügyetlen, elkapkodott szeretkezés nem marad következmények nélkül: a grófnőnek fia születik, az apa minden kétséget kizáróan Cherubin, mert a gróf tíz, azaz tíz hónapja Mexikóban tartózkodik. A grófnő húsz éven át titokban abban reménykedik, hogy ennek az egy hónap különbségnek senki sem számol utána. („Szomorú elővigyázatosságomnak hála, a becsületemen nem esett folt, de erényem oda" — írja Cherubinhoz búcsúlevelében.) A haldokló Cherubin utolsó, véráztatta levelében arra kéri a grófnőt, hogy a megszületett fiú egyik neve Léon legyen, mint az övé is. Patetikus halála nem változtat a prózai fejleményen: a házasság megromlik. Ennek szimbóluma az idősebb fiú. Róla csak hírből hallunk: két évvel ezelőtt párbajban meghalt, nagy duhaj volt, jellemtelen és önpusztító. Halálával a húsz évig kordában tartott gyűlölet szabadon kirobbanhat. A gróf csupán gyanakszik, Bégearss majd szállítja a bizonyítékokat.

Bégearss úgy működik, mint valami természeti jelenség: jó tíz éve van arra, hogy minden családtag bizalmába férkőzzön, előkészítse a katasztrófát. Bégearss-nak, „a feddhetetlenség Tartuffe"-jének a közreműködése nélkül mindenki sokkal boldogtalanabb maradna — a hazugságban. Hisz Figaro és Suzanne diszkréciója szinte már emberfeletti. Vagy nagyon is emberi: a család széthullásával ők állásukat is elveszítenék. Ez az írországi csirkefogó tehát (kis ország nagy gazembere) legalább annyira kicsapódása a családban felgyülemlett rossznak, mint amennyire haszonélvezője.

Beaumarchais finom csúsztatással jeleníti meg az erkölcsi billenékenység, illetve egy család széthullásának természetrajzát. Almaviva gróf családja — s ez a család már eleve tele van „hasadóanyaggal" (két „törvénytelen" gyermek) — elhagyja Spanyolországot, s egy olyan országba költözik, amely az éppen folyó társadalmi átalakulások és forrongások miatt sem adhat szilárd keretet egy tradicionális értelemben vett családnak. Félig-meddig emigránsokká lesznek — tízezrek sorsa ez a francia forradalomban. Elmarad mellőlük a *Bolond nap* színes alakjainak kavalkádja, a sötét ligetek, parkok, vidám ünnepek világa, egyszóval mindaz, ami hazát, családot jelent — a viszonyoknak az a gazdag, magától értetődő (vagy szegényesen is magától értetődő) szövete, ami az egészséges érzelmek és cselekvés lehetőségét megteremti. Ebben az új, ingerszegény, idegen környezetben, ebben a zárt térben, budoárok és dolgozószobák mesterséges és sivár labirintusában (melyből Bégearss és Figaro kivételével ki sem lépnek), elszigetelve a világtól, folyton csak problémájukon rágódva, konfliktusuk csak még jobban elmérgeződik, élesebb lesz, elvontabb és fájóbb. S a külvilág is csupa átalakulás, csupa bizonytalanság. Az új haza törvényei könnyedén ellenük fordíthatók. Egy példa: Bégearss gyakran hivatkozik arra, hogy ebben az országban könnyű válni, az új törvények ezt lehetővé teszik. Almaviva grófban — aki persze már játszik a gondolattal — azonban még működik a forróvérű spanyol becsületessége, de a nagyúr botránytól való irtózása is, ezért még a válás gondolatát is felháborodva utasítja vissza. Erre Bégearss visszakozik, tudomásul veszi, hogy inkább az eseményeket kell egy kicsit formálnia, visszafordíthatatlanná tennie, és csak azután az áldozatai véleményét. Az emigránslétet erősíti, hogy Almaviva minden ingó és ingatlan vagyonát készpénzzé akarja tenni (akár hazája törvényeinek kijátszásával is) csak azért, hogy az ne lehessen címeivel együtt második fiáé, Léoné, akiről sejti, hogy törvénytelen, akit kegyetlenül a máltai lovagságra és cölibátusra kényszerít.

Ha Spanyolország a korábbi művekben burkoltan Franciaországot jelentette, akkor most a Franciaországba költözéssel Beaumarchais még inkább hangsúlyozni kívánja egy átalakuló, értékeit átrendező világ nyomását Almaviva történetére. Többé már nem egyszerű kis cselszövések, pikáns kalandok és oktalan féltékenykedések fűszerezik a különben déli unalomba fúló vidéki életet. Idegen fővárosban vagyunk, és egy professzionális szélhámos működik körünkben, aki a crédóját ki is kotyogja Suzanne előtt:

BÉGEARSS ... Két tengelyen fordul meg minden ezen a földön: ez az erkölcs meg a politika. Az erkölcs lényege, bármilyen kezdetleges is legyen, annyi, hogy legyünk egyenesek és őszinték; ez volna hát a kulcs, egy közkeletű kifejezéssel élve, a legcsökönyösebb erénycsőszökhöz is.

SUZANNE És a politika?

BÉGEARSS Ó, ez a tények gyártásának művészete; játszva uralod az eseményeket és az embereket, célod az érdek, eszközöd az intrika: mértékletes vagy az igazságban, mindent átfogó eszméid vakító prizmaként világítanak. A politika mély, mint az Etna, tüzet okád, morog a kitörés előtt; de aztán senki sem tud ellenállni neki: kimagasló képességek szükségesek hozzá, s a lelkiismeret olyan nyűg, amit leráz magáról. *(Nevet)* Ez minden diplomácia titka!

SUZANNE Ha a morál nem is hevíti annyira, a másik annál jobban magával ragadja.

BÉGEARSS *(óvatosan, magához térve)* Ó, ez nem a tárgynak köszönhető... hanem neked.

A *Figaro házasságá*ban Figaro így beszél ugyanerről Almaviva noszogatására:

FIGARO Mert miből áll a politika? Hallgasd el, amit tudsz, és színlelj tudást ott, ahol mit sem tudsz; fogd fel, amit nem értesz, és engedd el a füled mellett, amit értesz; főképp pedig bírj mindig többet, mint amire erődből futja. Titkolózz titkok híján is, inkább zárkózz a szobádba, és farigcsálj tollat; add üres fejjel a mélyet, játszd jól-rosszul a tekintélyt, küldj szét kémeket, jutalmazz árulókat, olvassz pecsétviaszt, téríts el levelet, és általában alkalmazd a dicső elvet, miszerint a cél szentesíti az eszközt. Pusztuljak el, ha nem így van!

GRÓF Nono, te a cselszövést magyarázod itt!

FIGARO Politika, cselszövés, egykutya; édestestvérek. Csinálja, aki akarja!

Mennyivel színesebb Figaro magyarázata! Mennyivel elevenebb! Figaro valóságos idillt vázol fel, unatkozó, tollukat farigcsáló fontoskodó házizsarnokokról ad mulatságos zsánerképet. És mennyivel veszélyesebb Bégearss filozófiája! Nyelve ugyan fantáziátlan, technicizált, szegényes — mégis csupa burkolt fenyegetés; valóságos übermensch-filozófia csírázik ki belőle: nemcsak Beaumarchais nyelvének szegényedéséről tanúskodik, hanem arról is, hogy a társadalmi változások viharában nyitott szemmel és füllel járt, felismerte az új retorika elemeit, azt, hogy hivatásos névtelenek léptek a feudális önkényurak helyébe. A sivárabb viszonyok között a nosztalgia, ha lehet, még vadabb, őrjítőbb illatozással virágzik a még szét nem rombolt arisztokratikus üvegházakban. Ez a társadalmi helyzet (a pillanatról pillanatra változó képlet, a folyton felbukkanó ismeretlen alakok, akik az egyik nap korlát-

lan hatalommal bírnak, másnap pedig már eltűnnek a süllyesztőben) ad alapot Beaumarchais-nak a két műfaj, a vígjátéki intrika és a melodráma összekapcsolására. Ezért is lesz több az erre tett kísérlet puszta szeszélynél, írói gyengeségnél.

Bégearss a család rossz géniusza, a családnak szüksége van Bégearssra. Beaumarchais nem veszi észre, hogy Bégearss-ról olykor csak karikaturát rajzol, a legdurvább előítéletekből szőtt figurát. Azonban még ennek a szélsőségnek is van annyi lélektani hitele, hogy ezek az úgynevezett „tisztességes" emberek talán épp tisztességük tudott hiánya miatt nem veszik észre Bégearss fondorlatainak nyilvánvaló mocskosságát. Nem akarják észrevenni, mert így tudnak saját élethazugságaik felett elsiklani. Bégearss ehhez csak eszköz.

A valódi erkölcsöt heves indulatkitörések pótolják. Minél hevesebb egy adott indulatkitörés, annál erkölcsösebbnek, „autentikusabbnak" érezheti magát az, aki „kitör", hiszen ő „csak" fel van háborodva, az indulat ragadja magával, s az nem szorul magyarázatra, igazolásra. Mintegy kívül esik saját gondolatai, cselekvései területén, és egy adott konfliktusban megfellebbezhetetlenséget biztosít. Ide tartoznak Almaviva indulatkitörései, de a grófnő ájulása, könnyei is. Az indulat egyenlő a meztelen énnel, tehát nem lehet erkölcstelen. Valójában erősen irányított indulatokról van szó: ahogy Beaumarchais mint drámaíró mozgatja hőseit, úgy viszonyulnak ők is a saját indulataikhoz: céljuk mégiscsak az, hogy megszerezzenek valamit, ami a másé, valaki mást megfosszanak attól, ami jogos tulajdona. Az egyetlen gyógyszer az események rekonstrukciója: húsz évre visszamenőleg. Ki mit mondott, mikor és kinek?

A múlthoz kell viszonyulnunk. A két fiatal friss szerelmi története csak visszhang, ürügy, olykor a valódi nagy szenvedélyek tényleges hiányának kifordított képe: epekedésük, sóvárgásaik, évődéseik alá vannak rendelve egy másik történetnek, ahogy létükben is teljesen kiszolgáltatottak a „nagyoknak". Léon és Florestine egyetlen megnyilvánulásukban sem lépnek túl az elvárhatón: akik a jövőt jelentenék, árnyak csupán. Sápadt kis bábok, sakkfigurák, történetük merő funkcionalitás.

Csak az emlékezés korrumpálatlansága adhat reményt bármilyen emberi folytatódásra. Hőseink agyonkultivált érzelmei így kapnak magyarázatot: az elvesztett idill utáni sóvárgás, a megbánás kultusza (már csak ebben tudják kiélni — elsősorban Almaviva grófné — megtévedt érzékiségüket) kitölti egész lényüket. Nem bonyolult emberek — sorsuk meglehetősen hétköznapi. Gyilkos nehezteléssel, bűntudat és egymásrautaltság: így foglalhatjuk össze az Almaviva házaspár történetét. (Egy alagsori lakásban talán szurkálással végződne az ügy.) És ehhez az alapegyszerűséghez a lebonyolítás egyszerűsége, szinte matematikai megtervezettsége párosul. Kibújik Beaumarchais-ból a hajdani órásmester, a fogaskerekek titkos ismerője, akit találmánya, a zsebórában is alkalmazható lengéscsillapító juttatott huszonévesen a királyi udvarba, ahol nemsokára XV. Lajos bánatos, csúnya és — megfelelő rangú férj hiányában — facér leányainak dilettáns hárfaoktatója lesz, valamint udvaronc, titkos ügynök, börtöntöltelék, népi hős, milliomos és drámaíró. Akkor sem veszti el fejét, mikor a király hivatalos órásmestere, egy bizonyos Monsieur Lepaute, az ő találmányát mint a sajátját nyújtja be az Akadémiára. Beaumarchais (akkor még Pierre August Caron) lepecsételt dobozokba gyűjtött dokumentumokkal — téves elképzelései az elrontott alkatrészekkel és változatokkal egészen a sikeres találmányig — igazolja, hogy csak ő lehetett a feltaláló. (Meg is nyeri élete első „perét".) Itt minden ki van centizve. Az óramű forog. Figaro — éppúgy, mint a *Bolond napban* — ugyan elmondja tirádáját a „véletlenhez", ám Beaumarchais nem sok teret enged neki.

Erény ez itt vagy gyengeség?

Részben gyengeség, mert semmi sem igazán életszagú. Laboratóriumban járunk, ahol a jó nyelvérzékű dramaturg elvekből akar életet építeni. A „természet" elsősorban hőseink elvont természetébe (s ez a szerző aggályos instrukcióiból is kitetszik, mint amilyen a: „hevesen", „rajongva", „hidegen", „elevenen", „döbbenten", „ravaszul") sűrűsödik, s csak másodsorban tényleges cselekedeteik egymásutánjába, egymásra hatásába. Itt minden behatárolt és ideiglenes. *Billenékeny.* Ezek a kulcsszavak itt. De épp ez a billenékenység ebben az efemer értékekből és képlékeny elvekből épülő világban súlyos és szilárd igazságnak tetszik.

Így lesz erény a gyengeségből. Beaumarchais képes arra, amire minden igazi művész képes (bár olykor az erőlködéstől mesterkélt hangon): határhelyzetet ábázol. Bégearss bukása ugyanis nem csupán Figaro machinációinak eredménye. Nemcsak a „véletlenül" megszerzett áruló levél következménye. (Tény, hogy Figaro folytonos „rajtaütései" — ezek a rajtaütések óraműszerűen, négy-öt jelenetenként bekövetkeznek — arra kényszerítik Bégearss-t, hogy akarata ellenére is gyorsítsa a tempót. A tempó felgyorsulása viszont az érzelmek ellenőrizhetetlenségéhez vezet. Ezt Bégearss is nagyon jól tudja.) Mert bármilyen jól is játszik Bégearss hőseink erkölcsi érzékével (illetve annak tudott hiányával), az általa — és Figaro által — elszabadított érzelmek mozgását mégsem tudja kiszámítani.

Az alaphelyzet elvontsága lehetővé teszi a szerzőnek, hogy minden érzelem húrján szabadon játszhasson. Florestine kétségbeesik, undorodik, könyörög; Léon felháborodik, megadja magát, aztán mégsem bírja ki, és ő is könyörög; a grófné nem tud ellenállni az „ártatlan" gyermekek esengésének, és könyörög; mikor leleplezik, elájul: ájulásának viszont a gróf nem tud ellenállni. A gróf által előkészített gyermeteg csapda (hogy Cherubin potréját csempészi a sajátja helyébe) kombinálódik a Bégearss intrikája révén előállt helyzettel: a gróf felolvassa a grófné által megsemmisítettnek hitt levelet. Mindez a grófnét majdnem a halálba vagy az őrületbe kergeti. Ez a jelenet hordozza az egész történet legszélső pontját és egyben lélektani igazságát. Kockázata az, hogy az efféle jelenet ma szinte csak parodisztikusan képzelhető el, különben elviselhetetlennek tűnik. Ha jönne egy olyan rendező, aki ezt a jelenetet a paródia árnyalata nélkül, hitelesen képes volna megrendezni (és véleményem szerint ez lehetséges akkor, ha a mű kulturális valőrjeit — a Napkirálytól a forradalmi terrorig — a valódi pátosz és a patetikus *stil* különbségét a kettősség ébren tartásával — szinte már skizofrén ébren tartásával sikerülne érvényre juttatni), akkor az egész mű is meg tudna szólalni. Bár a tét túl kicsinek tűnik ekkora szenvedélyekhez, a rendezőnek mégis el kell hinnie, hogy a szintézis, komédia és tragédia (intrika és melodráma) összeolvasztása maradéktalanul sikerült. Ez nem a tételekből, hanem a mű egészéből következik. Minden szereplő gesztusaiban, szavaiban ott lapul a pátosz és erkölcstelenség, a retorika és érzelemszegénység egymást feltételező kettőssége. Viselkedésük olykor abszurd, mégis indokolt, ha sikerül ezt a kettősséget ábrázolni. A kulcsember ehhez a nem könnyű feladathoz természetesen Figaro.

Milyen ez a Figaro?

Fáradt. Fel tud paprikázódni, ki tud kelni magából, ha muszáj, de reflexei korántsem működnek olyan kiválóan, mint egykor. Lemarad. A hosszú tespedés alatt berozsdásodtak a korábban oly hajlékony izületek, és elhervadtak a szóvirágok. Figaro kénytelen újra eljátszani Figaro szerepét. Mintha egy kicsit rozogább, öregebb színészt béreltek volna fel egy fiatalabb szerepre. Ez a Figaro a nyugdíj felé kacsingat. Gyermekei, akik agg korát felderítenék, nincsenek. Figaróból átlag-Figaro lett, átlagszenvedélyek kormányosa, őre, garanciája, szürke kisegér a szürke kisegerek között. Szürkesége a mérték és keret ehhez a túlcsorduló történethez. Fekete-fehér változat, szakadozott kópia, nagy bosszúság a mozigépésznek.

A régi mese, mint valami színes álom, kavarog megvénült hőseink körül (tán igaz se volt), a téma elfogy, a sodrás elakad, de mint egy véletlenül önmagától beinduló zenedoboz, akadozva még egyszer lejátsza a hajdani dallamot.

Egy ötlet van előttünk, de műalkotás értékű ötlet: a múló idő fikciójának segítségével nézünk végig *innen* újra ama múltba süppedt történeten. Így lesz *A bűnös anyából* folytatás és beteljesülés. Így lesz jó darab belőle.

Beaumarchais

A másik Tartuffe avagy A bűnös anya

Fordította: Forgách András

Szín: Párizs, a gróf családja által elfoglalt hotel.
Az események 1790 végén játszódnak

Személyek

ALMAVIVA GRÓF, *minden dölyftől mentes büszke spanyol nagyúr*
ALMAVIVA GRÓFNÉ, *nagyon boldogtalan, angyalian jámbor teremtés*
LÉON *lovag, a fiúk, szabadságszerető ifjú, mint minden heves és új lélek*
FLORESTINE, *Almaviva gróf gyám- és keresztleánya, rendkívül érzékeny fiatal teremtés*
BÉGEARSS, *írföldi, a spanyol tüzérség őrnagya, a gróf hajdani követi titkára, nagyon mély ember, a cselszövés nagymestere, a zavarkeltés művésze*
FIGARO, *inas, borbély és a gróf belső embere, olyasvalaki, akit a világban szerzett tapasztalatai és az események formáltak*
SUZANNE, *a grófné első szobalánya, Figaro felesége, kiváló asszony, ragaszkodik az úrnőjéhez, már kiábrándult az ifjúkor illúzióiból*
FAL ÚR, *a gróf jegyzője, pontos és nagyon megbízható ember*
GUILLAUME, *Bégearss német inasa, túlságosan is együgyű egy efféle gazdához*

ELSŐ FELVONÁS

Szín: egy erősen feldíszített szalon

Első jelenet

Suzanne, magában, sötét színű virágokból formál csokrot

SUZANNE Bár ébredne fel és csöngetne az úrnő; szomorú művemmel elkészültem. *(Leroskad egy székre)* Még kilenc óra sincs, és már olyan kimerültnek érzem magam... Mielőtt lefeküdt volna, még utasított, és ezzel tönkretette az egész éjszakámat... „Holnap, Suzanne, virradatkor hozass sok-sok virágot, és díszítsd fel velük a szobáimat..." Aztán a portáshoz: „Ma senkit se engedj be hozzám! — Fekete és mélyvörös virágokból állíts össze egy csokrot, egyetlen szál fehér szegfűvel a közepén..." Tessék, itt van. Szegény asszonyom! Hogy sírt!... Kinek szól ez a sokféle előkészület?... Ha Spanyolországban volnánk, ma Léon fiát ünnepelnénk... *(Titokzatosan)* És még valakit, aki nincs már! *(A virágokat nézegeti)* A vér és a gyász színei! *(Sóhajt)* Ez a sebzett szív nem gyógyul be sosem. Fekete selyemszalaggal kötöm át a csokrot, mert szomorú ábrándjainak így felel meg. *(Átköti a csokrot)*

Második jelenet

Suzanne, akit Figaro rejtélyes képpel figyel
(Ennek a jelenetnek forró legyen a ritmusa)

SUZANNE Lépj be végre, Figaro! Úgy sündörögsz itt, mint egy házibarát!
FIGARO Lehet nyugodtan társalogni?
SUZANNE Csak az ajtó maradjon nyitva.
FIGARO És miért, ha szabad érdeklődnöm?
SUZANNE Mert beszélgetésünk tárgya bármelyik pillanatban beléphet.
FIGARO Honoré Tartuffe Bégearss?
SUZANNE Épp rá várok. És kérlek, ne nagyon használd ezt a nevet. Még visszajut a fülébe, és meghiúsítja terveidet.
FIGARO Nem Honorénak hívják?
SUZANNE Lehet, de nem Tartuffe-nek.
FIGARO A kutyafáját!
SUZANNE Aggodalomra semmi ok.
FIGARO Csak mindjárt felrobbanok.

Suzanne feláll

Ez hát a megállapodásunk? Így segítesz megelőzni a zűrzavart? Lehet, hogy még mindig bolonddá tesz téged ez az elvetemült?
SUZANNE Nem gondolnám; de mintha gyanakodna, nem mond semmit. Félek, nem nagyon hiszi el, hogy mi ketten összevesztünk.
FIGARO Tegyünk úgy, mintha állandóan gyötörnénk egymást.
SUZANNE Mért van ehhez hirtelen olyan nagy kedved?
FIGARO Nézzük csak, mi történt idáig. Mióta Párizsban vagyunk, és Almaviva úr... Nevén kell neveznem, mert gyűlöli, ha Monseigneurnak szólítják...
SUZANNE *(dühös)* Gyönyörű! Az úrnőm meg kíséret nélkül járkál az utcán. Megnézhetjük magunkat!
FIGARO Mióta az a duhaj elsőszülött fia párbajban meghalt, itt minden megváltozott! A gróf úr komor lett és kétségbeesett.
SUZANNE A te kedved sem túl rózsás!
FIGARO Mennyire meggyűlölte a másik fiát!
SUZANNE De még mennyire!
FIGARO Milyen boldogtalan az úrnő!
SUZANNE Az úr valóságos bűnt követ el.
FIGARO És most egyszerre milyen nyájas a kis gyámleánya, Florestine iránt! Mintha csak egyedül az érdekelné, hogy tudná saját magát kiforgatni a vagyonából!
SUZANNE Hé, Figaro! Mit hordasz itt össze hetethavat? Hisz mindezt tudom.
FIGARO Még egyszer a szádba rágom, hogy biztosan megértsd. Nem lett-e pokolian világos előttünk, hogy ez a csirkefogó írlandi, ez az istencsapása, a gróf titkáraként, néhány rejtjeles üzenet révén birtokába jutott a család legbensőbb titkainak? És miután ez a minden hájjal megkent gazember az álmos Spanyolországból idecsalogatta őket, fenekestül felforgatta a házi békét, csak hogy hasznot húzhasson a meghasonlottságból, hogy elválassza a nőt az urától, feleségül vehesse a gyámleánykát, és megkaparinthassa egy széthulló család minden vagyonát?
SUZANNE Végtére is mit várasz tőlem? Mit tehetek én?
FIGARO Ne veszítsd szem elől, tudjak minden lépéséről.
SUZANNE Hisz minden szavát jelentem neked.
FIGARO Ó, amit mond... Az sosem az, amit gondol! Hanem ami véletlenül csúszik ki a száján; egy apró gesztus, egy mozdulat... ezek árulják el a lélek titkát. Itt szörnyű gazság készül! De csak hadd érezze magát tökéletes biztonságban. Az arca elképesztő... hamis, csalárd és ráadásul szemtelen; ostoba, diadalittas a siker előtt! Nem tudnál te is ugyanúgy színlelni, mint ő? Hízelegj neki, ringasd hamis reményekbe, ne tudj ellenállni, bármit is kíván!
SUZANNE Ami sok, az sok!
FIGARO Csak egész nyugodtan; és ha már elég sokat tudok, célunkat is elérjük.
SUZANNE ...És ha mindent kitálalnék az úrnőmnek?
FIGARO Még nem jött el az ideje; a hatalmában tartja őket. Nem hinnének neked, mi elvesznénk, s ők is velünk. Kövesd mindenhová, légy az árnyéka... én majd odakint leselkedem.
SUZANNE Barátocskám, már mondtam, hogy nem bízik bennem; és ha így rajtakap minket, együtt... Épp most jön le a lépcsőn... Csukd be az ajtót!... Csináljunk úgy, mintha épp összekaptunk volna. *(Az asztalra teszi a csokrot)*

FIGARO *(felemeli a hangját)* Nem engedem! Ha még egyszer rajtakaplak...
SUZANNE *(emelt hangon)* Naná! — Majd nagyon félek tőled!
FIGARO *(mintha pofont adna neki)* Ah, szóval csöppet sem félsz!... Hát akkor tessék, ez a tiéd! Szemtelen!
SUZANNE *(úgy tesz, mintha megkapta volna)* Megüt... engem... az úrnőm szobájában!

Harmadik jelenet

Bégearss őrnagy, Figaro, Suzanne

BÉGEARSS *(egyenruhában, karján fekete selyemszalag)* Tűrhetetlen ez a lárma! Már egy órája mást se hallani...
FIGARO *(félre)* Egy órája!
BÉGEARSS Jövök, s egy összetört, zokogó asszonyt találok...
SUZANNE *(úgy tesz, mintha sírna)* Kezet emelt rám a nyomorult!
BÉGEARSS Iszonyú! Figaro úr! Megüthet-e egy úriember egy másik nemből való személyt?
FIGARO *(nyersen)* A fene ott egye! Jobban teszi, ha nem avatkozik bele, uram! Én nem vagyok *uriember*, ez a nő nem a *másik nemből* való, és nem is *személy*, egyszerűen a feleségem. Pimasz fehércseléd, aki mindenbe beleüti az orrát, és azt hiszi, kikezdhet velem, mert egyesek ebben a házban kedvelik! Tudom én, hogy kell az ilyet ráncba szedni...
BÉGEARSS Mindig ilyen brutális?
FIGARO Uram, ha véletlenül döntőbíróra szorulnék az ügyben, maga lenne az utolsó, és maga jól tudja, miért!
BÉGEARSS Maga sérteget engem, uram; a gazdájánál jelenteni fogom a dolgot.
FIGARO *(maró gúnnyal)* Én? Magát sértegetni? Ez lehetetlen. *(El)*

Negyedik jelenet

Bégearss, Suzanne

BÉGEARSS Gyermekem, alig térek magamhoz. Miért ragadtatta el így magát?
SUZANNE Kereste az alkalmat, hogy belém köthessen: száz szörnyűséget mesélt önről. Megtiltotta, hogy lássam önt, hogy csak egy szót is váltsak önnel. Én a maga pártját fogtam, vitatkozni kezdtünk; pofon lett a vége... Életében először ütött meg, de én elválok. Látta, nem?
BÉGEARSS Borítsunk fátylat rá. — Már majdnem kételkedni kezdtem benned, de ez a veszekedés visszaadta a bizalmamat.
SUZANNE Ezzel vigasztal?
BÉGEARSS Ugyan! Én bosszút állok érted! Itt az ideje, szegény Suzanne-om, hogy hálámat kimutassam! Mindenekelőtt elmondok neked egy nagy titkot. Biztos, hogy jól be van zárva az ajtó?

Suzanne elmegy megnézni

(Félre) Ah, csak három percig egyedül maradhatnék azzal a dupla fenekű ládikával, amit magam csináltattam a grófnénak, és ahol azok a fontos levelek lapulnak...
SUZANNE *(visszajön)* Szóval? Mi az a nagy titok?
BÉGEARSS Légy hű barátodhoz, sorsod jóra válik. — Elveszem Florestine-t; ez már bizonyos, az apja ragaszkodik hozzá.
SUZANNE Kicsoda? Az apja?
BÉGEARSS *(nevet)* Hol élsz te? A messziről érkezett árva lány, gyámleány vagy keresztleány többnyire a férj természetes gyermeke. Nem tudtad? *(Komoly hangon)* Egyszóval elveszem feleségül... Ha belopsz a szívébe.
SUZANNE Ó, de hiszen Léon halálosan szerelmes belé.
BÉGEARSS A fiuk? *(Hidegen)* Őt majd eltávolítom.
SUZANNE *(döbbenten)* De hisz Florestine egészen odavan érte!
BÉGEARSS Léonért?
SUZANNE Igen.
BÉGEARSS *(hidegen)* Majd kigyógyítom.
SUZANNE *(még jobban csodálkozik)* De hisz az úrnő, aki tud a dologról, már áldását adta rá.
BÉGEARSS Majd megváltoztatjuk a véleményét.
SUZANNE *(döbbenten)* Még ezt is?... De Figaro, ha jól tudom, a fiatalember bizalmasa.
BÉGEARSS Ez a legkisebb gondom. És te is megszabadulsz végre tőle.
SUZANNE Csak ne süssön ki valami rosszat...
BÉGEARSS Ugyan már! A puszta ész legyőz minden akadályt! És ők is, saját jól felfogott érdekükben, önként mondanak majd le egymásról.
SUZANNE *(hitetlenkedve)* Ha ezt véghezviszi, uram...
BÉGEARSS *(nyomatékkal)* Véghezviszem. — Remélem, tisztában vagy vele, hogy a szerelem semmi szerepet nem játszik egy ilyen házasságban? *(Cirógató tekintettel)* Igazából csak téged szeretlek.
SUZANNE Ó, ha az úrnőm akarta volna...
BÉGEARSS Kétségkívül megvigasztalhattam volna. Azonban elutasította közeledésemet. A gróf akaratának megfelelően a grófné zárdába vonul.
SUZANNE *(élénken)* Ebben ne számítson rám. Ellene semmit.
BÉGEARSS A pokolba is! Leghőbb vágya teljesül. Mindig azt hallani: „Ez egy földre szállt angyal!"
SUZANNE *(haragszik)* S ha így van is? Ezért kínozni kell?
BÉGEARSS Nem, de legalább az ég közelébe, az angyalok honának közelébe kell segíteni, oda, ahonnan valamikor leszállt ide... Egyébként az új és nagyszerű törvények mellett nincs egyszerűbb dolog, mint a válás...
SUZANNE *(élénken)* A gróf válni akar?
BÉGEARSS Ha csak teheti.
SUZANNE *(dühösen)* Hitvány férfiak! Meg kéne mindet fojtani!
BÉGEARSS *(nevetve)* Merem remélni, hogy velem kivételt teszel.
SUZANNE Tudja isten... nem nagyon.
BÉGEARSS *(nevetve)* Tetszik nyílt haragod; jó szívedről árulkodik. Ami pedig a szerelmes lovagot illeti... a gróf majd utazni küldi... messzire és soká. Figaro, a világlátott férfiú lesz diszkrét útitársa. *(Megragadja Suzanne kezét)* S ami minket illet: a gróf, Florestine és jómagam, ugyanabban a hotelban szállunk majd meg; s a drága Suzanne, titkaink bizományosa lesz az intézőnk, a cselédség irányítója: szabadon rendelkezik mindennel. Se férj, se pofonok, se durva parancsolgatás — csupa arany, csupa bársony napok, gazdagság és siker lesz az osztályrésze!...
SUZANNE Ha jól értem hízelkedését, úgy képzeli, hogy Florestine mellett önt is szolgálni fogom?
BÉGEARSS *(hízelgő hangon)* Nem vitás, számítottam rád. Nagyszerű nő vagy, meg kell adni. Minden más már a kezemben van, ez az egy függ tőled. *(Élénken)* Például ma is tehetnél nekünk egy jelentős...

Suzanne szigorúan ránéz

(Helyesbít) Jelentőst mondok, mert lehet némi fontossága. *(Hidegen)* Tulajdonképpen nincs semmi jelentősége. A grófnak az az elképzelése, hogy lányának nászajándékul a grófné gyémántjaihoz tökéletesen hasonlókat készíttet majd. De nem akarja, hogy bárki is tudomást szerezzen erről.
SUZANNE *(meglepetten)* Nocsak!
BÉGEARSS Érdekes eszme, határozottan. A szép gyémántok szépen pontot tesznek a dolog végére. Lehet, hogy megkér majd, hozd ki a felesége ékszerládikáját, hogy ékszerésze összevethesse őket a most készülőkkel...
SUZANNE Hogy olyanok legyenek, mint az úrnőméi? Különös gondolat!
BÉGEARSS Azt szeretné, ha legalább olyan szépek lennének... Hidd el, nekem ez teljesen mindegy! Nézd, már jön is.

Ötödik jelenet

A gróf, Suzanne, Bégearss

GRÓF Bégearss úr, önt keresem.
BÉGEARSS Mielőtt bementem volna önhöz, uram, jeleztem Suzanne-nak, hogy szándékában van elkérni tőle a ládikát...
SUZANNE Monseigneur, legalább hallgasson meg...
GRÓF Hagyd már ezt a Monseigneurt! Mit parancsoltam, amint megérkeztünk ide?
SUZANNE Én úgy találom, hogy az kisebbít minket.
GRÓF Mert nem ismered a különbséget a hiúság és az igazi büszkeség között. Idegen országban jobb nem belegázolni az előítéletekbe.
SUZANNE Na jó! Uram, möszijő, adja szavát legalább, hogy...
GRÓF *(büszkén)* Egy Almaviva?
SUZANNE Máris hozom. *(Félre)* Fenébe! Figaro ötlete volt, hogy ne tagadjak meg semmit!...

Hatodik jelenet

A gróf, Bégearss

GRÓF Ez a kérés mintha nyugtalanította volna.
BÉGEARSS Ami engem sokkal jobban nyugtalanít, az az ön komor tekintete.
GRÓF Neked mondjam, barátom? Fiam elvesztése számomra a legnagyobb csapás. A régi seb újra vérzik, a fájdalom megőrjít, élni sincs kedvem.
BÉGEARSS Ha nem tiltotta volna meg, hogy ebben a kérdésben ellentmondjak önnek, most azt mondanám, a második fia...
GRÓF *(élénken)* Második fiam? Olyan pedig nincs!
BÉGEARSS Ne izgassa fel magát, uram; gondolkozzunk józanul. A szívéhez közel álló gyermek elvesztése talán igazságtalanná teszi a másikkal szemben, asszonyával, önmagával szemben. Szabad-e puszta feltételezésekre alapozni egy ilyen súlyos ítéletet?
GRÓF Puszta feltételezések? Sajnos, túl sokat tudok. Legnagyobb bánatom, hogy nincsenek bizonyítékaim. — Míg szegény fiam élt, ennek nem tulajdonítottam jelentőséget. De hogy nevemet, birtokaimat, vagyonomat ez örökölje... Mi közöm ehhez az alakhoz? Zord megvetésem, a nemesi cím, a máltai kereszt, egy kis kegydíj — ez lett volna bosszúm vele és anyjával szemben. De fel tudod-e fogni kétségbeesésemet, mikor nem csupán imádott fiamat veszítem el, hanem rangomat, címeimet egy idegen örökli; és ráadásul sebeimet naponta felszakítva jön, és a gyűlöletes „apám" névvel illet?
BÉGEARSS Uram, félek, csak felizgatom, pedig csillapítani szeretném, de az ön asszonyának feddhetetlen élete...
GRÓF *(haraggal)* Ez csak tetézi! Példás élettel leplezni egy ekkora szégyent! Húsz éven át, erkölcseivel és szigorú ájtatosságával kényszeríti ki a külvilág becsülését; egyedül rám hárítva ezzel a színleléssel állítólagos furcsa viselkedésem minden ódiumát és következményét... Csak még jobban gyűlölöm ezért.
BÉGEARSS Tegyük fel, valóban bűnös: mit tehetne? Van-e olyan vétek a világon, amit húszévnyi vezeklés ne tehetne jóvá? Talán ön makulátlan volna? És az ifjú Florestine, akit ön a gyámleányának nevez, és aki ennél sokkal, de sokkal közelebb áll önhöz...
GRÓF Ő lesz bosszúm biztosítéka! Mindenemet ráirom. A hozománya az a hárommillió lesz, ami most jött meg Vera-Crúzból; te kapod meg az egészet. Csak abban segíts, hogyan tegyük ezt az adományt láthatatlanná. Megkapod az összes váltót, bemutatlak mint vőlegényt, aki épp most örökölt, valami távoli rokontól...
BÉGEARSS *(mutatja karján a gyászszalagot)* Látja, engedelmességem jeléül máris gyászt viselek.
GRÓF Amint megkapom a király engedélyét, hogy spanyolországi birtokaimat francia pénzre válthassam, megtalálom az eszközét, hogy minden, a birtokok is, a pénz is, a tiéd legyen.
BÉGEARSS *(élénken)* Ebből nem kérek, uram. Hát puszta gyanúper miatt... melyek nem lehetnek megalapozottak, cinkosa legyek abban, hogy nevének örökösét így kifossza! Egy kiváló fiatalembert, aki kétségtelenül...
GRÓF *(türelmetlenül)* Sokkal kiválóbb, mint a saját fiam, ezt akarja mondani? Mindenki így gondolja, épp ez bőszít ellene a leginkább!...
BÉGEARSS Ha gyámleánya elfogad engem, s ha ön hatalmas vagyonából ezt a hárommillió mexikói aranyat hozomány céljára kiemelné, én semmiképp sem akarnék a birtokosa lenni. Ragaszkodom hozzá, hogy a házassági szerződés a következő kitételt tartalmazza: szerelmem jeléül hitvesemnek adományozom.
GRÓF *(karjába öleli)* Hűséges, igaz barátom! Micsoda férjet adok a lányomnak!

Hetedik jelenet

Suzanne, a gróf, Bégearss

SUZANNE Uram, íme, az ékszerdoboz; ne őrizzék túl soká; vissza kell tennem a helyére, mielőtt az úrnőm felébredne.
GRÓF Suzanne, most elmehetsz. Kérlek, ne engedj be senkit, amíg nem csöngetek.
SUZANNE *(félre)* Figyelmeztessük Figarót. *(El)*

Nyolcadik jelenet

A gróf, Bégearss

BÉGEARSS Mi a célja a ládika megvizsgálásával?
GRÓF *(zsebéből briliánsokkal kirakott karkötőt húz elő)* Nem titkolom előled tovább szégyenem minden részletét: figyelj. Egy bizonyos Léon d'Astorga, ki apródom volt hajdan, és akit Cherubinnak neveztek...
BÉGEARSS Ismertem; egy ezredben szolgáltunk, ugyanabban, melyben önnek köszönhetően őrnagy lehettem. De ő húsz éve halott már.
GRÓF Épp ez gyanúm alapja. Szeretni merte a grófnét; sejtettem, ő sem közömbös iránta; eltávolítottam Andalúziából, besoroztattam a seregembe. — Egy évvel a fiam születése után... akit most egy aljas párbaj elrabolt tőlem *(szeméhez emeli kezét)*, mikor mint Mexikó alkirálya hajóra szálltam; a grófné, ahelyett, hogy Madridban maradt volna, vagy sevillai palotámban, vagy Aguas Frescasban lakott volna, ami egy csodálatos lakhely, mit gondolsz, drága barátom, hol kívánta eltölteni távollétem esztendeit? Astorga nyomorult kastélyában, ebben a porfészekben, amit még az apród szüleitől vásároltam. Itt akarta hát eltölteni ezt a három évet; itt hozta világra... — kilenc vagy tíz hónap múlva, mit tudom én — ezt a nyomorult gyermeket, aki egy gaz csábító vonásait viseli! Mikor a festő, a grófné karkötőjéhez megfestett engem, igen megtetszett neki az apród, készített róla egy tanulmányt; dolgozószobámat díszíti ez a szép kép.
BÉGEARSS Igen. *(Lesüti a szemét)* Ez is annak a bizonyítéka, hogy a grófné...
GRÓF *(élénken)* Látni se akarja? Akárhogy is van, erről a portréról készíttettem egy másolatot ebbe a karkötőbe, ami éppolyan, mint az övé, ugyanaz az ékszerész készítette, aki a gyémántokat hajdan a foglalatba helyezte; most felcserélem a kettőt. Ha a grófné hallgat — ennél nem kell jobb bizonyíték. Ha beszél — nos, akkor néhány célratörő kérdés fényt derít majd szégyenemre.
BÉGEARSS Ha tanácsomat kéri, uram, ellenzem a tervet
GRÓF Miért?
BÉGEARSS A becsületes ember irtózik az efféle módszerektől. Ha a véletlen, a szerencse vagy a balszerencse bizonyos tényeket hozna a tudomására, megbocsátanám, ha a végére akarna járni a dolognak. De csapdát állítani! Meglepetéseket előkészíteni! Hol az a kicsit is jobb érzésű ember, aki ilyen módon próbálna akár halálos ellenségével szemben is előnyhöz jutni!

GRÓF Túl késő meghátrálni; a karkötő kész, az apród képmása benne van...
BÉGEARSS *(megragadja a ládikát)* Uram, az igazi becsület nevében...
GRÓF *(kiveszi a karkötőt a ládikából)* Ó, drága képmásom, végre a kezemben tartalak! Legalább lesz annyi örömem, hogy a lányom csuklóját díszíted majd, aki ezerszer méltóbb rá, hogy viseljen!... *(Beteszi a másikat)*
BÉGEARSS *(úgy tesz, mintha ellenkezne vele. Mindketten maguk felé húzzák a ládikát, Bégearss ügyesen kinyitja a dupla feneket, és dühösen felkiált)* Tessék, eltört a doboz!
GRÓF *(odanéz)* Nem! Vitánk egy titokra derített fényt. A dupla fenék papírokat rejt!
BÉGEARSS *(ellenkezik)* Azzal áltatom magam, uram, hogy nem él vissza a helyzettel...
GRÓF *(türelmetlenül)* „Ha a szerencsés véletlen — mondtad te magad az előbb — bizonyos tényeket hozna a tudomására, megbocsátanám, ha a végére akarna járni a dolognak..." A véletlen így hozta, és én követem tanácsodat. *(Kiragadja a papírokat)*
BÉGEARSS *(hevesen)* Esküszöm mindenre, ami szent, nem leszek cinkosa egy ilyen merényben! Tegye visszza a papírokat, uram, vagy itt hagyom. *(Eltávolodik. A gróf olvasni kezdi a papírokat. Bégearss lopva figyeli, és titokban ünnepel)*
GRÓF *(őrjöngve)* Ennyi elég is; a többit beleteheti, ezt megtartom.
BÉGEARSS Nem! Bármit tartalmazzon is az az irat, több önben a becsület, semhogy elkövessen egy ilyen...
GRÓF *(büszkén)* Egy ilyen...! Fejezze be! Mondja ki a szót, elviselem.
BÉGEARSS *(meghajol)* Bocsásson meg, uram és jótevőm! Csak fájdalmam késztetett a tiszteletlen szemrehányásra.
GRÓF Távol álljon tőlem, hogy haragudjam, melletted szól ez is. *(Egy fotelba veti magát)* Ó, hűtlen Rosine!... Mert minden csapodárságom dacára, ő volt az egyetlen, aki iránt érezni tudtam... A többi nőt csak leigáztam! Megőrjít, hogy ez a méltatlan szenvedély ennyire...! Megvetem magam, mert szeretem!
BÉGEARSS Az isten szerelmére, uram, tegye vissza ezt a végzetes papírt.

Kilencedik jelenet

Figaro, a gróf, Bégearss

GRÓF *(feláll)* Mit alkalmatlankodik már megint?
FIGARO Jövök, mert csöngettek.
GRÓF *(dühösen)* Csöngettem, én? Furcsa egy inas!...
FIGARO Kérdezze meg az ékszerésztől, aki ugyanúgy hallotta, ahogy én.
GRÓF Az ékszerészem? Mit akar tőlem?
FIGARO Azt mondja, meg volt beszélve, a karkötő ügyében, amit elkészített.

Bégearss, amikor látja, hogy Figaro a ládikát keresi a tekintetével, mindent megtesz, hogy azt eltakarja előle

GRÓF Eh... Jöjjön vissza máskor.
FIGARO *(rosszindulatúan)* Miután az úr épp kinyitotta az úrnő ékszeres ládikáját, talán épp ez az alkalmas pillanat...
GRÓF *(haraggal)* Nyomozó uraság! Távozzon! És ha egy szót is mer ejteni...
FIGARO Egyet? A sok is kevés volna. Nem szeretek félmunkát végezni. *(Vizsgálgatja a ládikát, a papirost a gróf kezében, kihívóan Bégearss-ra néz és el)*

Tizedik jelenet

A gróf, Bégearss

GRÓF Zárjuk vissza e hűtlen ládikát. Itt a bizonyíték, amit kerestem. Megtartom, kétségbe vagyok esve. Mért is találtam meg? Ó, Istenem, olvassa, olvassa, Bégearss úr!
BÉGEARSS *(eltolja magától a papirost)* Mások titkába behatolni? Isten óvjon attól, hogy valaha is a szememre vethessék!
GRÓF Márpedig száraz az a barátság, amelyik visszautasítja az ilyen bizalmat. Látom, hogy csak olyan bajjal képesek együtt érezni az emberek, ami őket is sújtja.
BÉGEARSS Mi? Mert visszautasítottam, hogy belenézzek egy... *(Hirtelen)* Dugja el, jön Suzanne. *(Gyorsan visszazárja a ládikát)*

A gróf a mellényébe rejti a levelet, a szíve fölé

Tizenegyedik jelenet

Suzanne, a gróf, Bégearss

SUZANNE *(szalad)* A ládikát, a ládikát! Csönget az úrnő.
BÉGEARSS *(odaadja neki)* Suzanne, láthatod, hogy nem esett semmi baja.
SUZANNE Mi van az úrral? Olyan különösen néz.
BÉGEARSS Csak a maga tapintatlan férje az oka, aki a parancsa ellenére is belépett.
SUZANNE *(ravaszul)* Pedig úgy mondtam neki, hogy értsen belőle. *(El)*

Tizenkettedik jelenet

Léon, a gróf, Bégearss

GRÓF *(távozni akar, amikor meglátja a belépő Léont)* Tessék, itt jön a másik!
LÉON *(félénken meg akarja ölelni a grófot)* Mély tiszteletem, apám. Jól aludt az éjjel?
GRÓF *(szárazon, ellöki)* Hol volt, uram, tegnap este?
LÉON Bemutattak egy érdemes társaságban, apám...
GRÓF Ahol ön előadást tartott?
LÉON Felkértek egy tanulmány felolvasására, amit a szerzetesi fogadalommal való visszaélésekről írtam, valamint az alóla való felmentés jogi vonatkozásairól.
GRÓF *(keserűen)* A lovagok fogadalma is ide értendő?
BÉGEARSS Úgy hallom, dolgozata komoly tetszést aratott.
LÉON Csak elnézőek voltak korom iránt.
GRÓF Tehát ahelyett, hogy megtenné a megfelelő úti előkészületeket, hogy lovagi rendje becsületét kiérdemelje, újabb ellenségeket szerez magának? Fogalmazványokat firkál köznapi stílusban? Hamarosan nem lehet megkülönböztetni egy úriembert a tudóstól!
LÉON *(félénken)* Apám, különbséget a tudatlan és a képzett ember között fognak tenni, s szabad ember és a rabszolga között.
GRÓF Rajongók bölcselkedése! Tudjuk, hova vezet ez. *(El akar menni)*
LÉON Apám...!
GRÓF *(megvetően)* Hagyja a mesteremberekre az efféle triviális megszólításokat. A mi köreinkben emelkedettebb nyelvet használunk. Ki mond „apám"-at az Udvarban? Úr! Hívjon „uram"-nak! Milyen közönséges a stílusa! Az apja... *(El)*

Léon Bégearss-ra néz, aki mentében részvevő mozdulatot tesz

Jöjjön már, Bégearss úr, jöjjön!

Vége az első felvonásnak

MÁSODIK FELVONÁS

Szín: a gróf könyvtárszobája

Első jelenet

A gróf

GRÓF Végre egyedül vagyok; olvassuk el ezt a döbbenetes írást, amit egy szinte felfoghatatlan véletlen

juttatott a kezemre. *(Kebléből kihúzza a levelet, és minden szót külön hangsúlyozva olvassa)* „Ó, esztelen és szerencsétlen ember! Sorsunk beteljesedett. Az éjszakai rajtaütés, amit ellenem merészelt, a kastélyban, ahol nevelkedett, ahol ismeri a járást; az azt követő erőszak; az Ön bűne — az enyém... *(megáll)* amiért elnyerem méltó büntetésemet. Ma, Szent Léon napján, mely e hely védőszentje és az Öné is, fiúgyermeket hoztam a világra, szégyenemet és kétségbeesésemet. Szomorú elővigyázatosságomnak hála, a becsületemen nem esett folt; de az erényem oda. Tudom, szüntelen könnyeim sem moshatják le soha a bűnt... melynek következménye egész életemre elkísér. Ne lásson többé soha: ez a nyomorult Rosine visszavonhatatlan parancsa... aki már nem meri másik nevét leírni." *(A kezét, melyben a levél is van, a homlokához érinti, így járkál tovább)* Aki nem meri másik nevét leírni!... Ó, Rosine! Hol van az az idő?... Hogy megalázkodtál! *(Nyugtalanul)* Ez nem egy romlott nő stílusa! Aljas megrontó... Nézzük a választ ugyanerre a levélre. *(Olvas)* „Mert nem láthatom többé, életem gyűlöletes lett előttem, és boldogan veszítem el egy erőd ostrománál, ahová nem vezényelt senki. Visszaküldöm önnek szemrehányó sorait, a képmását, amit rajzoltam, a hajfürtöt, amit elraboltam Öntől. A barátom, aki mindezt átadja Önnek, mikor én már nem leszek, tökéletesen megbízható. Látta kétségbeesésemet. Ha egy szerencsétlen halála ébreszt még Önben némi részvétet, hadd legyen az örökös egyik neve... egy másik és boldogabb... remélem, hogy a Léon név felidézi Önben egykor egy szerencsétlen emlékét... aki Önt imádva leheli ki lelkét, és aki utoljára írja alá a nevét, Cherubin Léon d'Astorga." ... Aztán, véres betűkkel: „Halálos sebesülten újra felnyitottam ezt a levelet, és véremmel írom Önnek e fájdalmas, végső búcsút. Emlékezzen rám..." A többit elmosták a könnyek... *(Nyugtalanul)* Ezt sem egy romlott ember írta! Szerencsétlen megtévelyedett... *(Leül, magába roskad)* Szívszaggató!

Második jelenet

Bégearss, a gróf

Bégearss megáll, mielőtt belépne, nézi a grófot, és rejtélyesen harapdálja az ujját

GRÓF Ó, drága barátom, jöjjön végre!... annyira le vagyok sújtva...

BÉGEARSS Egészen megrémít, uram, alig merek beljebb lépni.

GRÓF Épp most olvastam el ezt az írást. Nem, ezek sem nem hálátlanok, sem nem szörnyetegek; csak esztelenek és szerencsétlenek, ahogy ők maguk nevezik magukat...

BÉGEARSS Magam is így gondolom.

GRÓF *(feláll és járkál)* Nyomorult nők, hagyják magukat elcsábítani, ám sejtelmük sincs a sok bajról, amit ezzel elszabadítanak!... Csak mennek, csinálják, a szégyen meg gyűlik, gyűlik... és az igazságtalan, könnyelmű világ a hallgatag apát vádolja, akit némán emészt a fájdalom!... Érzéketlennek nevezik, mert megtagadja érzéseit egy bűnös házasságtörés gyümölcsétől!... Ha mi félrelépünk, ez őket nem fosztja meg szinte semmitől, legalábbis nem veszi el az anyaság bizonyosságát tőlük, és ez felbecsülhetetlen előny! Míg az ő legkisebb szeszélyük, kedvtelésük, könnyelmű meggondolatlanságuk szét tudja zúzni a férfi boldogságát... az egész élete boldogságát, az apaság biztonságát. Ó, nem véletlenül helyeznek olyan súlyt a nők hűségére! A társadalomban a jó is, a rossz is az ő viselkedésüktől függ; a családok paradicsoma vagy pokla mindig attól függ, hogy a nők milyen képet alakítanak ki magukról a többiekben.

BÉGEARSS Nyugodjon meg, itt jön a lánya.

Harmadik jelenet

Florestine, a gróf, Bégearss

FLORESTINE *(virágcsokorral az oldalán)* Azt mondták, uram, nagyon elfoglalt, alig mertem zavarni tiszteletemmel.

GRÓF Te adsz nekem elfoglaltságot, gyermekem! *Leányom!* Ó, annyira jólesik így neveznem téged, hisz gyermekkorod óta a gondodat viselem. Anyád férje teljesen elszegényedett: halála után nem maradt tőle semmi. S mikor édesanyád is elhagyta ezt a világot, rám bízott téged. Ígéretemet teljesítettem, és teljesíteni is fogom, leányom; nagyszerű férjet adok neked. Nyíltan beszélek barátunk előtt, aki szeret minket. Nézz körül: válassz! Nem látsz senkit itt, ki szívedet bírni méltó volna?

FLORESTINE *(megcsókolja a kezét)* A szívem az öné, uram, és ha megkérdeznek, azt válaszolom, hogy a boldogságomhoz elég az, amim van. — Ha fiaura megházasodik... — mert nyilván nem marad meg a máltai rendben — fiaura, ha megházasodik, elhagyja apját. Ó, engedje meg, hogy öreg napjaira gondját viselhessem! Olyan kötelesség ez, uram, amit boldogan teljesítenék.

GRÓF Hagyd ezt az uramozást a közömbös érzelemnek! Senki sem akadhat fenn azon, ha egy hálás gyermek kedvesebb néven szólít! Nevezz apádnak.

BÉGEARSS Méltó ő, igazság szerint, az ön teljes bizalmára... Kisasszony, csókolja meg jóságos, szelíd védelmezőjét. Többel adósa, mint hinné. Gyámsága nem csupán kötelesség. Barátja volt... titkos barátja az ön anyjának... és, hogy mindent egyetlen szóval kimondjak...

Negyedik jelenet

Figaro, a grófné, a gróf, Florestine, Bégearss. A grófnén fésülködőköpeny

FIGARO *(bejelenti)* A grófné.

BÉGEARSS *(dühödt pillantást vet Figaróra. Félre)* Csirkefogó.

GRÓFNÉ *(a grófnak)* Figaro azt mondta nekem, hogy ön rosszul érzi magát. Rémülten rohanok, és látom...

GRÓF Hogy ez a tolakodó fickó már megint hazudott önnek.

FIGARO Uram, az előbb még annyira dúlt volt a tekintete... hál' isten... úgy látszik, semmi...

Bégearss vizsgálja Figarót

GRÓFNÉ Jó reggelt, Bégearss úr!... Lám, Florestine is itt van; valósággal sugárzol... Nézzék, milyen friss, milyen szép! Ha az ég lánygyermekkel ajándékozott volna meg, olyant kívántam volna, mint amilyen te vagy, alakra is, jellemre is. Betöltenéd a helyét? Akarod, Florestine?

FLORESTINE *(kezet csókol neki)* Ó, asszonyom!

GRÓFNÉ Ki díszített fel virággal már korán reggel?

FLORESTINE *(örömmel)* Senki, asszonyom; én magam készítettem a csokrokat. Nem Szent Léon napja van ma?

GRÓFNÉ Drága gyermekem, te nem felejtesz el semmit! *(Megcsókolja a homlokát)*

A gróf rettenetes mozdulatot tesz, Bégearss visszafogja

(Figarónak) Ha már ilyen szépen összegyűltünk, értesítse a fiamat, hogy itt költjük el a csokoládét ma reggel.

FLORESTINE Míg elkészítik, keresztapám megmutatná Washington szép mellszobrát, amiről azt mondják, önnél van?

GRÓF Nem tudom, ki küldte, én nem kértem senkitől, kétségtelenül Léonnak szánták. Szép; a dolgozószobámban van: jöjjetek mind velem.

Bégearss, aki utoljára marad, kétszer is hátrafordul, hogy megvizsgálja Figarót, aki ugyanúgy néz rá vissza. Szavak nélkül is fenyegetni látszanak egymást

Ötödik jelenet

Figaro, egyedül, rendezgeti az asztalt és a csészéket a reggelihez

FIGARO Kígyó, de inkább baziliszkusz! Csak méregess, vesd rám elrettentő tekinteted! Én ölni is tudok a nézésemmel!... Vajon hova érkeznek a csomagjai? Semmi sem jön számára a ház postájával! Egyedül szállt volna fel a pokolból?... Valami másik ördöggel csak levelezik... És nem tudok rájönni, ki az...

Hatodik jelenet

Figaro, Suzanne

SUZANNE *(szalad, körülnéz, és gyorsan mondja Figaro fülébe)* Ő veszi el a gyámleányt feleségül. — A gróf már odaígérte neki. — Kigyógyítja Léont a szerelméből. — Kiábrándítja Florestine-t. — Az úrnő bele fog egyezni. — Téged elűz a házból. — Kolostorba záratja az úrnőmet, és beindítja a válást. — Kiforgatja a fiatalembert az örökségéből, és engem tesz meg mindenesnek. Ezek a mostani újságok. *(Elszalad)*

Hetedik jelenet

Figaro, egyedül

FIGARO Nem, szó se lehet róla, őrnagy úr! Előbb még számolunk egymással. Megtanulja még tőlem, hogy nem ostobáké a győzelem. Ariadne-Zsuzsimnak hála, kezemben a fonál, ami kivisz a labirintusból, a szörnyet bekerítettük... Saját csapdádba csalogatlak, és oly szépen lelepleződsz majd!... De mi sürgetheti annyira, hogy ilyen hibát vétsen, és eljárjon a szája az effajtának. Ha már annyira biztonságban érzi magát, hogy... Az ostobaság és a hiúság elválhatatlan társak. Az én ravasz emberem fecseg, és kiadja magát. Elvesztette az ítélőképességét. Öreg hiba.

Nyolcadik fejezet

Guillaume, Figaro

GUILLAUME *(egy levéllel)* Bégearss úr! Ach, hát méksintsch itt?

FIGARO *(az asztalt rendezgeti)* Várd meg, mindjárt visszajön.

GUILLAUME *(hátrál)* Meingott! Asz uraságott nem fokom asz ön társasákában várakoszni! A kasztám nem örülne neki, asz már szent!

FIGARO Megtiltotta neked? Add csak ide azt a levelet, majd odaadom neki, ha jön.

GUILLAUME *(hátrál)* Makának lefelet? Soha! Eszer örtök! Elkerket.

FIGARO *(félre)* Dolgozzuk meg egy kicsit az ostobáját. — A postáról jössz, nem igaz?

GUILLAUME Örtök és pokol! Nem onnan jöfök.

FIGARO A levél nyilván attól az uraságtól jött, na, hogy is hívják... az írországi rokonától, akitől épp most örökölt? Ugye így van, Jó Guillaume-om?

GUILLAUME *(együgyűen nevet)* Lefél, egy hullától, uram? Ki fan szárfa. Esz nem falószinülek, hodj eltáfoszott, ez edj olyantól jön, aki nem natyon elékedett... Auslandból...

FIGARO Szóval szerinted egy olyan elégedetlenkedő?

GUILLAUME Iken, de nem fatyok mektyőszőtve...

FIGARO *(félre)* Nyilván; ez a briganti csak a családhoz ért. *(Guillaume-hoz)* Meg kellene nézni a bélyeget, hogy meggyőződhessünk róla.

GUILLAUME Mektyőszőtni, minek? A lefelek O'Connor úrhosz érkesznek; asztán mek aszt se tudom, mi az a péjek.

FIGARO *(élénken)* Connor! Az ír bankár?

GUILLAUME Úty fan.

FIGARO *(magához tér, hidegen)* Itt, nem messze, a hotel mögött?

GUILLAUME Eine natyon schöne hász, istenpiszony! Asz emperek olyan natyon kecsesek, ha szapad esszel a kifejeszéssel élnem. *(Visszavonul)*

FIGARO *(magának)* Ó, szerencse! Ó, boldogság!

GUILLAUME *(visszajön)* Ne peszélj, maka, hoty asz bankár, senkinek, érted maka? Nem lett folna szapad... A részantyalát! *(Sarkával dobbant)*

FIGARO Menj már, távol áll tőlem az ilyen; ne félj.

GUILLAUME A kasztám monta, hogy Fikaro ur ety szörnyetek, de nekem nem... Esz ikasz... Viszont mékisch posszant, hoty elmontam makának...

FIGARO És miért?

GUILLAUME Nem tudom. Asz áruló szolka, néssze... Pűn, naty pűn, parpár, konosz, és mékis... tyermekesch.

FIGARO Ez igaz; viszont te nem mondtál semmit.

GUILLAUME *(kétségbeesve)* Meingott! Meingott! Aszt se tudom, mit montyak... faty mit ne... *(Sóhajtva visszavonul)* Ó! *(Együgyűen bámulja a könyvtár könyveit)*

FIGARO *(félre)* Ez aztán felfedezés! Véletlen! Légy üdvöz. *(Noteszét keresi)* Azért a végére kéne járnom, hogyan fér meg egy ilyen agyafúrt fickó egy ilyen agyalágyulttal... Ahogy a tolvaj is kerüli a gázlámpát... De az ostoba ember olyan, mint a homályos üvegű mécses: fény se ki, se be. *(Beszél, míg a noteszébe ír) O'Connor, ír bankár.* Itt kell sötét vizsgálóbizottságomat felállítanom. A módszer nem túl alkotmányos; ma! perdio! a haszon! Aztán meg, csak mások példáját követem! *(Ír)* Négy-öt Lajos-arany a postával megbízott cselédnek, hogy egy kocsmában Honoré Tartuffe Bégearss minden levelét felbontsa... Honorálni fogják a tártüffködését, uram! megszűnik annak lenni, hamar! Egy Isten vezetett a nyomára engem. *(Összecsukja noteszét)* Véletlen! Te félreismert istenség! az ókoriak még sorsnak neveztek! a mieink más névvel illetnek...

Kilencedik jelenet

A grófné, a gróf, Florestine, Bégearss, Figaro, Guillaume

BÉGEARSS *(észreveszi Guillaume-ot, és ingerülten így szól hozzá, míg elveszi tőle a levelet)* Nem tudsz megmaradni otthon?

GUILLAUME Aszt hittem, hogy esz a lefél, eszt natyon tetszik... *(El)*

GRÓFNÉ *(a grófhoz)* Uram, ez a mellszobor gyönyörű darab; a fia látta már?

BÉGEARSS *(felbontotta a levelet)* Ó, levél Madridból! a miniszter úr titkárától! Van benne valami, ami önt érinti. *(Olvas)* „Mondja meg Almaviva grófnak, hogy a holnap távozó futár a király engedélyét is magával viszi, mely minden birtokának eladására vonatkozik."

Figaro fülel, és jelzi, hogy felfogta, mi van a levélben

GRÓFNÉ Figaro, mondd meg a fiamnak, hogy mindannyian itt reggelizünk.

FIGARO Asszonyom, megyek, és közlöm vele. *(El)*

Tizedik jelenet

A grófné, a gróf, Florestine, Bégearss

GRÓF *(Bégearss-nak)* Haladéktalanul tájékoztatnom kell a vevőmet. Küldjék a teámat a dolgozószobámba.

FLORESTINE Papácskám, magam viszem be.

GRÓF *(halkan Florestine-nek)* Gondolj sokat arra a kevésre, amit mondtam neked. *(Megcsókolja a homlokát és el)*

Tizenegyedik jelenet

Léon, a grófné, Florestine, Bégearss

LÉON *(sértetten)* Apám azonnal kimegy, mihelyst megjelenek! Ma nagyon ridegen bánt velem.
GRÓFNÉ *(szigorúan)* Hogy beszél, fiam? Az ember nem tekinthet arculcsapásnak minden kis igazságtalanságot. Az ön apja azért ment ki, hogy levelet írjon a birtokeladás ügyében.
FLORESTINE Bánkódik a papája után? Mi mindannyian őutána bánkódunk. És mivel ő nem felejtette el, hogy ma önt ünnepeljük, uram, megbízott, adjam át önnek ezt a csokrot. *(Nagy pukedlit csinál)*
LÉON *(míg Florestine a gomblyukába igazítja a csokrot)* A felköszöntésre drágább személyt nem is választhatott volna. *(Megcsókolja)*
FLORESTINE *(kiszabadul a karjaiból)* Látja, asszonyom, még tréfálni se lehet vele, rögtön kihasználja...
GRÓFNÉ *(mosolyog)* Gyermekem, a névnapján megengedhető neki egy kis semmiség.
FLORESTINE *(lesüti a szemét)* Büntetésből, asszonyom, kérem, olvastassa fel vele a tanulmányt, amit tegnap annyira ünnepeltek a társaságban.
LÉON Ha anyám is úgy ítéli, vétkeztem, megyek, hogy jóvátegyem.
FLORESTINE Ó, asszonyom! Parancsolja meg neki!
GRÓFNÉ Hozza ide, fiam, a tanulmányt; magam valami kézimunkáért megyek, hogy jobban tudjak figyelni.
FLORESTINE *(derűsen)* Maga konok! Így van ez jól; nem akarta, most mégis meghallgatom.
LÉON *(lágyan)* Megparancsolta, és én nem akartam? Ó, Florestine, ezt kikérem magamnak!

A grófné és Léon, mindketten a maguk oldalán, kimennek

Tizenkettedik jelenet

Florestine, Bégearss

BÉGEARSS *(halkan)* Nos, kisasszony? Rájött, már kit szántak önnek?
FLORESTINE *(boldogan)* Drága Bégearss bácsi! Hisz maga olyan közeli barátunk, hogy fennhangon merek a bácsi előtt gondolkozni. Kire is emeljem tekintetem? Jól mondta a keresztapám: *nézz körül: válassz.* Látom túláradó jóságát; ez nem lehet más, mint Léon. De én, a nincstelen, vajon visszaélhetek-e...
BÉGEARSS *(rettenetes hangon)* Kicsoda? Léon? a fia? az ön fivére?
FLORESTINE *(fájdalmas sikollyal)* Ó, uram!...
BÉGEARSS Nem mondta meg világosan az előbb: nevezz apádnak? Ébredjen fel, drága gyermekem! Szabaduljon meg e csalóka álomtól, mely gyászos véget érhet.
FLORESTINE Ó, igen, gyászos lehet mindkettőnkre nézve.
BÉGEARSS Remélem, tisztában van vele, hogy egy ilyen titkot lelke mélyére zárva kell őriznie. *(Florestine-t nézve el)*

Tizenharmadik jelenet

Florestine, egyedül, zokogva

FLORESTINE Ó, egek! A bátyám, és mégis remélni mertem!... Micsoda rettenetes villámcsapás! Milyen kegyetlen felébredni egy ilyen álomból! *(Lesújtva egy zsámolyra hull)*

Tizennegyedik jelenet

Léon, papírral a kezében, Florestine

LÉON *(vidáman, félre)* Anyám még nem jött vissza, Bégearss úr már elment; használjuk ki a szerencsés pillanatot. — Florestine! Ma reggel oly gyönyörű volt, a tekintete oly derűs, a hangja csupa vidámság; feltámadt minden reményem.
FLORESTINE *(kétségbeesve)* Ó, Léon! *(Visszaroskad)*
LÉON Egek! A szeme csupa könny, az arca lesújtott, mi a baj?
FLORESTINE Én vagyok a legszerencsétlenebb ezen a földön!
LÉON Floresta, hát már nem szeretsz? Ismered az érzéseimet...
FLORESTINE *(ellentmondást nem tűrő hangon)* Az érzései? Ne beszéljen nekem róluk többé.
LÉON Micsoda? Szerelmem tiszta és...
FLORESTINE *(kétségbeesve)* Fejezze be ezt a kegyetlen társalgást, különben azonnal itt hagyom.
LÉON Nagy ég! Mi történt? Bégearss úrral beszélt az előbb, kisasszony, szeretném tudni, mit mondott önnek ez a Bégearss.

Tizenötödik jelenet

A grófné, Florestine, Léon

LÉON Anyám, segítsen rajtam. Kétségbe vagyok esve: Florestine már nem szeret!
FLORESTINE *(zokogva)* Én, asszonyom, hogy én nem szeretem őt? A keresztapám, ön és Léon, ez mindenem ezen a földön.
GRÓFNÉ Nem kétlem, gyermekem. Nagylelkű szívedet ismerem. De mért olyan levert Léon?
LÉON Helyesli ön, anyám, a forró szerelmet, amit Florestine iránt érzek?
FLORESTINE *(a grófné karjába veti magát)* Parancsolja meg neki, hogy hallgasson! *(Zokogva)* Megöl miatta a fájdalom!
GRÓFNÉ Gyermekem, egy szavadat sem értem. Éppoly meglepett vagyok, akárcsak ő. Hisz te reszketsz! Mit követett el a fiam, ami ennyire megrémített?
FLORESTINE *(a grófnéra borul)* Ő nem követett el semmit. Szeretem és tisztelem, mint a bátyámat; de ennél többet nem kívánhat tőlem.
LÉON Hallja ezt, anyám? Kegyetlen leány, magyarázatot kérek.
FLORESTINE Hagyjon engem, hagyjon, ha nem akarja, hogy meghaljak.

Tizenhatodik jelenet

A grófné, Florestine, Léon, Figaro, aki teásszervizzel érkezik; Suzanne, a másik oldalon, egy himzőrámával

GRÓFNÉ Vigyél vissza mindent, Suzanne: se reggeli nem lesz itt, se felolvasás. Figaro szolgálja fel a teát a gazdájának; a dolgozószobájában ír. És te, Florestine, gyere velem, nyugtasd meg barátnődet. Drága gyermekeim, szívemből szeretlek titeket. — Mért bántjátok hát egymást ilyen részvétlenül? Van itt néhány dolog, amit tisztáznom kell.

A két nő kimegy

Tizenhetedik jelenet

Suzanne, Figaro, Léon

SUZANNE *(Figaróhoz)* Nem tudom, mi történhetett; de fogadni mernék, hogy ez csakis Bégearss műve lehet. Mindenképpen figyelmeztetnem kell az asszonyomat.
FIGARO Várj, míg többet nem tudok: ma este összehangoljuk terveinket. Ó, egy olyan felfedezést tettem...
SUZANNE Elmondod majd? *(El)*

Tizennyolcadik jelenet

Figaro, Léon

LÉON *(vigasztalanul)* Ó, istenek!
FIGARO Mi történt, uram?
LÉON Ó, ha tudnám! Még sosem láttam Florestát ilyen jókedvűnek, és tudom, hogy előtte apámmal beszélt.

Egy pillanatra egyedül hagyom Bégearss úrral; aztán itt találom, egyedül, szeme csupa könny, és azt parancsolja, hogy ne nézzek soha rá, amíg csak élek. Mit mondhatott neki?

FIGARO Ha nem félnék túlzott lobbanékonyságától, elmondanám önnek, ami önre is tartozik. De mivel nagy óvatosságra van szükségünk, egyetlen túl erős szó is elég az ön részéről, hogy tíz év megfigyeléseinek gyümölcsét elveszítsem.

LÉON Ó, ha csak óvatosnak kell lenni... Mit gondolsz, mit mondhatott neki?

FIGARO Hogy el kell fogadnia Honoré Bégearss urat férjül; hogy ezt az ön apja meg ő már eldöntötték.

LÉON Apám és ő? Az életével lakol az áruló!

FIGARO Ilyen módon, uram, nem fog meglakolni; viszont kedvesével együtt *tőle* s ráadásul a maga örökségéből *élni*, azt fog.

LÉON Ah, bocsáss meg, barátom: taníts meg arra, mit tegyek.

FIGARO Fejtsd meg a szfinx rejtvényét, különben felfal. Más szavakkal: fékezze magát, hagyja, hadd beszéljen, színleljen, ahogy ő.

LÉON *(örjöngve)* Fékezzem magam!... Igen, megfékezem magam. De a szívem tombol! Elvenni tőlem Florestine-t! Tessék! Ki jön itt? Magyarázatot követelek... hűvösen.

FIGARO Minden elveszett, ha elszólja magát.

Tizenkilencedik jelenet

Bégearss, Figaro, Léon

LÉON *(nehezen türtőzteti magát)* Uram, uram, csak egy szóra. A saját nyugalma érdekében is kérem, köntörfalazás nélkül válaszoljon. Florestine csupa kétségbeesés; mit mondott ön Florestine-nek?

BÉGEARSS *(jeges hangon)* Honnan veszi, hogy mondtam neki valamit? Nem gondolja, hogy nélkülem is rosszkedvű lehet?

LÉON *(élénken)* Csak semmi mellébeszélés, tisztelt uram. Florestine elragadó hangulatban volt ma reggel, de amint ön magára hagyta, csak zokogni tudott. Bármi legyen is az oka, bánatában osztoznom kell. Mondja meg, vagy másként ad számot róla.

BÉGEARSS Kevésbé parancsoló hangnemben mindent elérhet nálam. Fenyegetőzése hidegen hagy.

LÉON *(dühöngve)* Hát jó, védd magad, gazember! Az életeddel fizetsz ezért, vagy én az enyémmel. *(Törére helyezi kezét)*

FIGARO *(közbelép)* Bégearss úr! A barátja fiával? A barátja házában? Ahol vendég?

BÉGEARSS *(fegyelmezi magát)* Tudom én, hogy mivel tartozom... Magyarázattal szolgálok, de nincs szükségem tanúkra. Távozzon, hagyjon magunkra minket.

LÉON Menj, drága Figaro: látod, hogy nem szökhet el előlem. Ne hagyjunk semmilyen kibúvót neki.

FIGARO *(félre)* Megyek, szaladok, szólok az apjának. *(El)*

Huszadik jelenet

Léon, Bégearss

LÉON *(elállja a kijáratot)* Ha nem kíván beszélni, megvívhatunk. Válasszon, uram: az egyik e kettő közül.

BÉGEARSS *(hidegen)* Léon! Tisztességes ember nem vágja el barátja fiának a torkát. Csak nem azt kívánja, hogy egy nyomorult inas előtt magyarázkodjam, aki amúgy is egészen a gazdája fejére nőtt?

LÉON *(leül)* Én várok, uram...

BÉGEARSS Ó, hogy fogja még bánni esztelen haragját!

LÉON Ezt mindjárt meglátjuk.

BÉGEARSS *(hűvös méltóságot öltve föl)* Léon! Ön szereti Florestine-t, látom régóta már... Amíg a bátyja élt, nem hittem volna, hogy ez a végzetes és kiúttalan szerelem valaha is beteljesülhet. De a gyászos párbaj óta, mely fivére életét követelte, maga lépett az ő helyére, és én elbizakodottan úgy véltem, hatással lehetek apjaurára annak érdekében, hogy egyesítse önt azzal, akit szeret. Számtalanszor próbáltam meggyőzni, de lebírhatatlan ellenállásán megtört minden igyekezetem. Kétségbeesve láttam, hogy elutasítja a tervet, mely mindenki boldogságát beteljesíteni látszott... Bocsásson meg, fiatal barátom, súlyos bánatot fogok okozni önnek, de meg kell tennem, hogy megmentsem a kilátástalan boldogtalanságtól. Szedje össze minden józanságát, most szüksége lesz rá. — Kényszerítettem apját, törje meg a csendet, árulja el nekem titkát. „Ó, barátom" — mondta nekem végül a gróf —, „ismerem fiam szerelmét, de vajon hozzáadhatom-e Florestine-t feleségül? Akiről úgy vélik, gyámleányom... az a lányom... az ő húga."

LÉON *(hirtelen visszadöbben)* Florestine?... húgom?

BÉGEARSS Íme a szó, amit a szigorú kötelességtudás... De, ó, mindkettejüknek tartoztam ezzel: ha hallgatok, önök elveszhettek volna. Nos! Léon, akar még párbajozni velem?

LÉON Nagylelkű barátom! Én egy hálátlan szörnyeteg vagyok! Felejtse el esztelen haragomat...

BÉGEARSS *(nagyon tartuffe-ien)* De csak azzal a feltétellel, hogy ez a végzetes titok nem derül ki sohasem... Az apa szégyenét kitárni a világ előtt nagy bűn volna...

LÉON *(a karjába veti magát)* Ó, soha!

Huszonegyedik jelenet

A gróf, Figaro, Léon, Bégearss

FIGARO *(futva)* Íme, itt vannak, íme, itt vannak!

GRÓF Egymás karjába omolva! Mi az, elvesztette a józan eszét?

FIGARO *(kábultan)* Hitemre! Uram... még kevesebbtől is el lehet.

GRÓF *(Figaróhoz)* Megmagyarázná ezt a rejtélyt?

LÉON *(csupa reszketés)* Nem, atyám, én tartozom magyarázattal. Bocsásson meg! Belehalok a szégyenbe! Egy meglehetősen léha tárgyban... nagyon is elfeledkeztem magamról. Nagylelkűségében Bégearss úr nemcsak eszemre térített, de esztelenségemre mentséget találva meg is bocsátott. Épp hálát adtam neki, amikor önök megleptek minket.

GRÓF S nem ez az utolsó alkalom, hogy háláját kifejezheti. Mi neki mindannyian hálával tartozunk.

Figaro a homlokára csap, nem beszél. Bégearss nézi őt, és mosolyog

(Fiának) Uram, távozhat. Csak beismerése fékezi haragomat.

BÉGEARSS Ó, uram, én már el is felejtettem.

GRÓF *(Léonnak)* Menjen, és bánja meg, hogy tiszteletlenül viselkedett a barátommal, az ön barátjával szemben, aki a legerényesebb ember...

LÉON *(távozóban)* Kétségbe vagyok esve!

FIGARO *(félre, dühösen)* Egy légiónyi ördög egyetlen zsakettban!

Huszonkettedik fejezet

A gróf, Bégearss, Figaro

GRÓF *(Bégearss-nak, félre)* Barátom, fejezzük be, amit elkezdtünk. *(Figarónak)* Hübelebalázs úr, kinek a feje csupa kótyagos találgatással van tele, legyen szíves, adja át nekem azt a hárommillió aranyat, amelyet Cadizból maga hozott el hatvan váltó formájában. Megbíztam önt, hogy készítsen róluk jegyzéket.

FIGARO Elkészült.

GRÓF Adja ide az irattartót.

FIGARO Melyiket? Amelyikben a hárommillió van?

GRÓF Úgy van. Mi az? Mire vár?

FIGARO *(alázatosan)* Én, uram?... Már nincs nálam.

BÉGEARSS Hogyan, már nincs magánál?

FIGARO *(büszkén)* Nincs, uram.

BÉGEARSS *(hirtelen)* És mit tett vele, uram?

FIGARO Ha gazdám kérdez, számot adok neki csele-

kedeteimről; de önnek? Önnek nem tartozom számadással.
GRÓF *(dühösen)* Pimasz fráter! Mit tett vele?
FIGARO *(hidegen)* Letétbe helyeztem Fal úrnál, az ön jegyzőjénél.
BÉGEARSS De ki mondta, hogy ezt tegye?
FIGARO *(büszkén)* Senki. Magam dönöttem így, és én mindig hallgatok magamra.
BÉGEARSS Fogadok, hogy nem igaz.
FIGARO Miután az elismervény nálam van, még elveszítheti a fogadást.
BÉGEARSS Ha a jegyző átvette, nyilván üzletelni akar vele. Egykutya mind.
FIGARO Szebben is beszélhetne valakiről, akinek a lekötelezettje.
BÉGEARSS Nem tartozom neki semmivel.
FIGARO Elhiszem; amikor negyvenezer aranyat tetszett örökölni...
GRÓF *(bosszúsan)* Még erről is van valami megjegyeznivalója?
FIGARO Kinek? Nekem, uram? Hisz jól ismertem a rokont, akitől az úr örökölt. Léha egy fiatalember volt, szerencsejátékos és tékozló fiú, kötözködő, gátlástalan, erkölcstelen, jellemtelen alak; még azok a bűnök sem voltak sajátjai, amikért egy szerencsétlen párbajban az életét kellett adnia...

A gróf dobbant a lábával

BÉGEARSS *(dühösen)* Megmondja végre vagy sem, mért helyezte letétbe az aranyat?
FIGARO Csak azért, uram, hogy ne húzza le a zsebeimet: hát el is lophatták volna! Nem igaz? A legjobb házban is akad gazember manapság.
BÉGEARSS *(haraggal)* De az úr vissza kívánja kapni a pénzét.
FIGARO Akkor az úr elküldhet valakit érte.
BÉGEARSS De vajon kiadja-e a jegyző *elismervény* nélkül?
FIGARO Én az elismervényt az úrnak visszaadom: a kötelességemet megtettem, ha valami baj lenne belőle, én nem tehetek róla.
GRÓF Várlak a dolgozószobámban.
FIGARO *(a grófnak)* Figyelmeztetem, uram, hogy Fal úr csakis az ön által aláírt elismervényre szolgáltatja ki a pénzt; a lelkére kötöttem. *(El)*

Huszonharmadik jelenet

A gróf, Bégearss

BÉGEARSS *(dühösen)* Dédelgesse csak ezt az utolsót, meglátja, mi lesz belőle! Őszintén szólva, uram, az a baráti véleményem, hogy elkapatja a bizalmával; minden titkunkat ismeri. Az inasból és borbélyból kincstárost és titkárt csinált, igazi tótumfaktumot. Közismert, hogy ez az úr miféle hasznot húz önből.
GRÓF Hűségében nem kételkedem, ám olykor valóban nagyon pökhendi...
BÉGEARSS Megvan a módja rá, hogy megszabaduljon tőle, és közben még meg is jutalmazza.
GRÓF Gyakran vágyódom erre.
BÉGEARSS *(bizalmasan)* Amikor a máltai lovagot útjára bocsátja, felügyeletül, gondolom, megbízható útitársat kíván mellé adni. A fickó, akinek nyilván nagyon is hízeleg az efféle megbízatás, ezt nem utasíthatja vissza, legalább hosszabb időre megszabadul tőle.
GRÓF Igaza van, barátom. Azt is hallottam, hogy nagyon rosszul él a feleségével. *(El)*

Huszonnegyedik jelenet

Bégearss, egyedül

BÉGEARSS Még egy lépés előre!... Kém uraság, gazemberek gyöngye! A jó szolgát adod itt, és közben megfújnád a hozományt? Te akarod a szerepeket kiosztani? Hála Honoré Tartuffe gondoskodásának, osztozkodhatsz a karavánok kórján, utánunk pedig nem szaglászol többé.

Vége a második felvonásnak

HARMADIK FELVONÁS

Szín: a grófné lakosztálya, melyet mindenhol virágok díszítenek

Első jelenet

A grófné, Suzanne

GRÓFNÉ Semmit nem tudok kiszedni ebből a gyermekből. — Ezek a könnyek és ezek az elfojtott sóhajok!... Mintha valami bűnt követett volna el ellenem; állandóan bocsánatot kér; kolostorba akar vonulni. Ha a fiammal való viselkedését nézem, azt kell hinnem, szemrehányásokat tesz magának, mert meghallgatta szerelmét, táplálta reményeit, pedig vagyonát tekintve alatta áll. Bájos érzékenység! Az erény rokonszenves túlzásai! Bégearss úr ejthetett ki előtte olyan szavakat, amiket a szívére vett! Mert ez az ember annyira kényes és finom a becsület dolgaiban, hogy olykor maga is túlzásba esik, és fantomokat lát ott is, ahol mások semmit.
SUZANNE Nem tudom, honnan ered a baj; de igen különös dolgok történnek mostanában. Valami démon élesztget itt titkos tüzeket. Gazdánk a végletekig búskomor, mindannyiunkat elüldöz maga mellől. Ön szüntelenül sír, a kisasszony csupa sóhaj; a fia vigasztalhatatlan!... Csak Bégearss úr, csak ő rendíthetetlen, akár egy isten! Rá semmi se hat, a maguk minden bánatát száraz szemmel nézi...
GRÓFNÉ Gyermekem, a szíve osztozik bennük. Hidd el, hogy a vigasztaló nélkül, ki balzsam bánatainkra, kinek bölcsessége biztos támaszunk, aki megédesíti a keserűséget, és ingerlékeny uramat lecsillapítja, nélküle mi még sokkal boldogtalanabbak lennénk!
SUZANNE Bárcsak ne csalódna, asszonyom!
GRÓFNÉ Máskor igazságosabb voltál hozzá!

Suzanne lesüti a szemét

Ami azt illeti, ő az egyetlen, aki kihúzhat a bajból, amibe e gyermek miatt kerültem. Kérd meg, jöjjön le hozzám.
SUZANNE Már itt jön ő maga; majd később fésülködünk. *(El)*

Második jelenet

A grófné, Bégearss

GRÓFNÉ *(fájdalommal)* Ó, szegény őrnagyom, mi történik itt? Ütött a válság pillanata, a perc, melytől úgy féltem, s melyet távolról láttam lebegni a fejünk fölött? A gróf napról napra jobban elhidegül boldogtalan fiamtól. Valami végzetes felismerés az oka!
BÉGEARSS Asszonyom, ezt nem hiszem.
GRÓFNÉ Mióta az ég idősebb fiam halálával büntetett, a gróf teljesen kicserélődött. Ahelyett, hogy a római követtel együtt azon munkálkodna, hogy Léon esküjét semmissé tegyék, makacsul Máltába kívánja küldeni. Még azt is tudom, hogy egész vagyonát készpénzre kívánja váltani, és Spanyolországot végleg ott akarja hagyni. — Az egyik nap, vacsoránál, harminc ember előtt olyan hangon érvelt a válás mellett, hogy remegnem kellett.
BÉGEARSS Ott voltam; nagyon is emlékszem!
GRÓFNÉ *(könnyek között)* Bocsásson meg, nemes lelkű barátom, csak ön előtt sírhatom ki magam!
BÉGEARSS Előttem igazán nem kell fájdalmát titkolnia, én megértem önt.
GRÓFNÉ Végül is a gróf vagy ön sebezte meg Florestine szívét? A fiamnak szántam őt. Vagyontalan születésű, ez igaz, de nemes lelkű, szép és erényes, itt

nevelkedett körünkben: fiamnak, örökössé válva, nem lesz-e kettejük számára is elég birtoka?

BÉGEARSS Túlságosan is, és talán ez a baj!

GRÓFNÉ De mintha az ég csak azért várt volna ennyi ideig, hogy még jobban megbüntessen egy annyiszor megsiratott meggondolatlanságért, most minden egyszerre látszik megcsúfolni reményeimet. Férjem megveti fiamat... Florestine elutasítja. Olyan keserű lett ez a lány, nem tudom, mitől, és látni se akarja Léont többé. Ő pedig belehal ebbe, a szerencsétlen, ez már bizonyos! *(Összekulcsolja kezét)* Bosszúálló ég! Húszévi könnyek és megbánás után még vétkem leleplezésének szörnyűségét is tartogatod a számomra? Ó, ha csak nekem kellene szenvednem, nem panaszkodnék. Istenem! Csak a fiamnak ne kelljen egy olyan bűnért vezekelnie, amit nem követett el! Tud-e gyógyírt, Bégearss úr, ennyi bajra?

BÉGEARSS Igen, tisztelt asszonyom! És tüstént eloszlatom minden aggodalmát. Ha félünk egy dologtól, tekintetünk erre a túlságosan is riasztó tárgyra szegeződik; bármit teszünk vagy mondunk, mindent megmérgez a félelem! E rejtélyek kulcsa a kezemben van. Ön még boldog lehet, asszonyom.

GRÓFNÉ Lehet-e boldog egy önvádakkal mérgezett lélek?

BÉGEARSS Az ön férje nem menekül Léon elől, nem is sejti születése titkát.

GRÓFNÉ *(élénken)* Bégearss úr!

BÉGEARSS Mindaz, amit ön gyűlöletének tud be, csak aggályainak következménye. Ó, hogy meg fog könnyebbülni mindjárt!

GRÓFNÉ *(hevesen)* Drága Bégearss úr!

BÉGEARSS Ám temesse megkönnyebbült szívébe a súlyos szót, melyet mindjárt hallani fog tőlem. Az ön titka, Léon születése! Az övé: Florestine-é... *(Halkabban)* a gyámja ő... és az apja...

GRÓFNÉ *(kezét összekulcsolva)* Mindenható Isten! Légy könyörületes hozzám!

BÉGEARSS Ítélje meg a gróf rémületét, mikor látja, hogy ez a két gyermek szerelemre lobban egymás iránt! Nem árulhatja el titkát, de el sem viselheti, hogy ez a vonzalom legyen hallgatásának gyümölcse: komorrá lesz, furcsán viselkedik; és ha fiát elküldeni szándékozik, csak azért teszi, hogy távolléte és az eskü ereje oltsa ki, ha még nem késő, ennek a szerencsétlen szerelemnek a lángját, melyet érzése nem viselhet el.

GRÓFNÉ *(forrón imádkozva)* Minden jóság örök forrása, Istenem! Hát megengeded, hogy legalább részben jóvátegyem akaratlan vétkemet, melyre egy esztelen bírt rá; mert van mit visszaadnom férjemnek, akit megbántottam! Ó, Almaviva gróf! Meggyalázott szívem, melyet húszévnyi fájdalom tartott lakat alatt, újra megnyílik előtted! Florestine, az ön lánya, drága lesz nekem, mintha csak magam szültem volna. Legyünk elnézőek, ha szótlanul is, egymás iránt. Fejezze be, amit mondani akart, Bégearss úr!

BÉGEARSS Barátnőm, nem fékezem egy jó szív első nekibuzdulását; az öröm érzései nem olyan veszélyesek, mint a bánatéi: ám saját nyugalma érdekében hallgasson végig.

GRÓFNÉ Beszéljen, nagylelkű barátom: ön, akinek mindent köszönhetek, beszéljen.

BÉGEARSS Az ön férje, hogy megóvja Florestine-t ettől az általa vérfertőzőnek hitt szerelemtől, arra kért, vegyem őt feleségül; de függetlenül az ön fájdalmai iránt érzett mély és boldogtalan tisztelettől...

GRÓFNÉ *(fájdalmasan)* Ó, barátom! Az irántam érzett részvéte indította...

BÉGEARSS Szót se róla. Amikor a házasság eszméjéről először tudomást szerzett, Florestine azt hihette, Léonról van szó. Egész fiatal szívével beleélte ebbe magát, mikor egy inas bejelentette önt. Ezután, anélkül hogy apjának nézeteivel megismertethettem volna, egy szavam, mely a testvériség eszméjére rávezette, okozta ezt a vihart, váltotta ki vallásos rémületét, melynek sem ön, sem a fia nem tudhatták az okát.

GRÓFNÉ Távol állt tőle, hogy értse, a szegény gyermek.

BÉGEARSS Nos, hogy most már ön is tud róla, fáradozzunk-e tovább e házasság tervén, mely mindent helyrehozhat?...

GRÓFNÉ *(élénken)* Így kell tennünk, barátom; szívem és eszem is ezt diktálja. És ebben enyém a döntő szó. Titkaink ezáltal rejtve maradnak; idegen nem hatolhat beléjük. Húszévnyi szenvedés után boldog napokat élünk majd, és ezt egész családunk önnek köszönheti, nemes lelkű barátom.

BÉGEARSS *(felemeli hangját)* Hogy semmi meg ne zavarhassa a boldogságot, még egy áldozatot kell hoznunk, és tudom, hogy barátnőm megteszi ezt a kedvemért.

GRÓFNÉ Ó, jaj, én minden áldozatra kész vagyok!

BÉGEARSS *(parancsoló tekintettel)* Egy boldogtalan halott leveleit és papírjait hamuvá kell égetni.

GRÓFNÉ *(fájdalommal)* Ó, Istenem!

BÉGEARSS Mikor haldokló barátom megbízott azzal, hogy önnek visszaadjam őket, utolsó kívánsága az volt, hogy az ön becsületének megmentése érdekében nyoma sem maradhat semminek, ami árthatna annak.

GRÓFNÉ Istenem! Istenem!

BÉGEARSS Húsz év alatt sem tudtam elérni, hogy örök fájdalmának szomorú táplálékától elfordítsa tekintetét. De függetlenül a fájdalomtól, melyet ez okoz önnek, nézzen szembe a veszéllyel is, ami fenyegeti.

GRÓFNÉ Ó, mitől is kellene tartanom?

BÉGEARSS *(körülnéz, hallja-e őket valaki. Halk hangon)* Nem gyanakszom Suzanne-ra, de egy szobalány, aki tud ezekről a papírokról, egy szép napon megcsinálhatja velük a szerencséjét. Elég, ha egy a gróf kezébe kerül, amiért még drága árat is fizethetne, és ön nyakig van a szerencsétlenségben.

GRÓFNÉ Nem, Suzanne tisztességes teremtés...

BÉGEARSS *(emeltebb hangon, határozottan)* Tisztelt barátnőm! Megfizette már a gyengédség adóját, a fájdalomét és mindenfajta kötelességét is; és ha barátja viselkedésével elégedett, kérem a jutalmamat. El kell égetni az összes papírt, kitörölni egy bármennyire is levezekelt vétek minden emlékét! De hogy ne kelljen visszatérnünk e fájdalmas tárgyra soha többé, követelem, hogy tüstént hozza meg ezt az áldozatot.

GRÓFNÉ *(reszket)* Mintha Isten szavát hallanám! aki felejtést parancsol, s azt, hogy szaggassam szét a sötét fátylat, mely az ő halála óta rám borul. Igen, Istenem, engedelmeskedem egy barátnak, akit te adtál mellém. *(Csönget)* Amit Isten az ön nevében követel, azt a megbánás is tanácsolta; de gyengeségem megakadályozott benne.

Harmadik jelenet

Suzanne, a grófné, Bégearss

GRÓFNÉ Suzanne! Kérlek, hozd ide az ékszerládikámat! — Nem, magam megyek érte, te nem tudod, hol a kulcsa...

Negyedik jelenet

Suzanne, Bégearss

SUZANNE *(zavarban van)* Bégearss úr, miről van szó? Mindenki a feje tetején áll. Ez a ház kezd bolondokházához hasonlítani! Az úrnő sír; a kisasszony csupa sóhaj. Léon lovag vízbe akarja ölni magát; az úr bezárkózott, és senkit nem kíván látni. Mit akar mindenki hirtelen ettől az ékszeres ládikától?

BÉGEARSS *(ajkára téve ujját, jelzi, hogy titokról van szó)* Csitt! Csak semmi kíváncsiskodás! Hamarosan megtudod... Minden jól halad; minden rendben van... E nap majd el... De csitt!

Ötödik jelenet

A grófné, Bégearss, Suzanne

GRÓFNÉ *(kezében az ékszeres ládikával)* Suzanne, hozz parazsat a budoárból.

SUZANNE Ha papírokat akar égetni, az éjjeli lámpa még ég az alkóvban. *(Előrelép)*
GRÓFNÉ Őrizd az ajtót, ne lepjen meg senki.
SUZANNE *(miközben elmegy)* Fussunk gyorsan, szóljunk Figarónak.

Hatodik jelenet

A grófné, Bégearss

BÉGEARSS Mennyire kívántam ön miatt is, hogy elérkezzen ez a mostani pillanat!
GRÓFNÉ *(elfulladva)* Ó, barátom! Milyen napot is választottunk, hogy meghozzuk ezt az áldozatot! Boldogtalan fiam születése napját! Ezt a napot, minden évben, a levelekkel töltöttem, bocsánatért esedezve az égtől, könnyeimmel öntöztem, míg újraolvastam őket. E szomorú írások tanúsították legalább azt, hogyha megtévedtünk is, nem voltunk megátalkodottak a bűnben. El kell hát égetnem mindent, ami belőle nekem megmaradt?
BÉGEARSS Hogyan, asszonyom? Tönkre akarja tenni a fiát, aki őt jelenti önnek? Nem kell-e megóvnia ezer szörnyű veszélytől akár áldozatok árán is? De hisz saját magának is tartozik ezzel! Talán egész élete biztonsága függ a határozott cselekvéstől! *(Kinyitja a ládika titkos rekeszét, és kiveszi a leveleket)*
GRÓFNÉ *(meglepetten)* Bégearss úr! Jobban nyitja, mint én magam... Legalább még egyszer utoljára hadd olvassam el!
BÉGEARSS *(szigorúan)* Nem, nem engedem.
GRÓFNÉ Legalább az utolsót, amelyikben búcsúját értem ontott vérével írta le, s olyan példát adott számomra a bátorságból, amire nagy szükségem van, épp ma.
BÉGEARSS *(ellenkezik)* Ha egy szót is elolvas belőle, semmit el nem égetünk. Ön teljes áldozattal tartozik az égnek, merész, önkéntes és az emberi gyengéktől mentes áldozattal. De ha ön nem meri véghezvinni, nekem kell erősnek lennem önért is. Íme, mindet a tűzbe. *(Beledobja a csomagot)*
GRÓFNÉ *(élénken)* Bégearss úr! Kegyetlen barát! Az életemet emészti el! Legalább egy foszlánya megmaradjon. *(A lángoló levelekre vetné magát, Bégearss lefogja a kezét)*
BÉGEARSS A hamvakat szétszórom a szélbe.

Hetedik jelenet

Suzanne, a gróf, Figaro, a grófné, Bégearss

SUZANNE *(fut)* Az úr itt van a nyomomban, Figaro vezeti.
GRÓF *(meglepi őket ebben a pozitúrában)* Mit látok, asszonyom! Miért e rendetlenség? Mi ez a tűz, ez a ládika, ezek a papírok? Miért ez a vita, mik ezek a könnyek?

Bégearss és a grófné zavarodottan állnak

GRÓF Nem válaszol?
BÉGEARSS *(összeszedi magát, és erőlködve mondja)* Remélem, uram, nem kívánja, hogy szolgái előtt adjak magyarázatot. Nem tudom, mi célból lepte meg ennyire a grófnét. Ami engem illet, jellememhez hűen csakis a színtiszta igazságot fogom mondani, bármi legyen is az.
GRÓF *(Figarónak és Suzanne-nak)* Távozzanak mind a ketten.
FIGARO De uram, legalább adjon igazat, hogy jól tettem, mikor önnek adtam át az ügyvéd elismervényét egy ekkora összegről!
GRÓF Szívesen megteszem, miután egy tévedést hozok helyre. *(Bégearss-hoz)* Uram, láthatja, itt az elismervény. *(Zsebre teszi megint)*

Figaro és Suzanne távoznak, mindketten a saját oldalukon

FIGARO *(halkan, Suzanne-nak, míg kimennek)* Ha most megússza ezt a magyarázkodást...
SUZANNE *(halkan)* Van hozzá esze.
FIGARO *(halkan)* Viszont megölöm.

Nyolcadik jelenet

A grófné, a gróf, Bégearss

GRÓF *(komoly hangon)* Asszonyom, egyedül vagyunk.
BÉGEARSS *(még mindig izgatott)* Én fogok beszélni. Alávetem magam ennek a kihallgatásnak. Látta-e már valaha is, uram, hogy igaztalan lettem volna bármilyen ügyben?
GRÓF *(szárazon)* Uram... Nem mondtam ezt.
BÉGEARSS *(teljesen összeszedte magát)* Bár aligha helyeselhetem az efféle illetlen vizsgálódást, a becsület arra kötelez, hogy megismételjem, amit a grófnénak mondtam, mikor a tanácsomat kérte: „Akinek titkai vannak, ne őrizzen meg olyan papírokat, amelyek kompromittálhatnak egy barátot, aki már halott, és aki ránk bízta azokat. Bármekkora bánatot is okoz megsemmisítésük, bármilyen érdek is fűződik megőrzésükhöz, a holtak szent tisztelete mindenek előtt való." *(A grófra mutat)* Egy előre nem látott véletlen nem juttathatja-e ellenségünk kezére őket?

A gróf megrántja Bégearss kézelőjét, hogy ne menjen túl messzire

Mást mondott volna ön, gróf úr, az én helyemben? Aki óvatoskodó tanácsra vágyik vagy szégyellni való gyengesége megerősítésére, ne hozzám forduljon! Önök mindketten meggyőződhettek erről, és különösen ön, gróf úr!

A gróf jelt ad neki

Nos, mivel a grófné megkért, anélkül hogy megvizsgáltam volna közelebbről a papírokat, ezt a szigorú tanácsot adtam neki. Ám mivel a végrehajtáshoz hiányzott belőle a bátorság, én nem haboztam elszánását a magaméval helyettesíteni. Úrrá lettem oktalan tétovaságán. Ez volt vitánk lényege; de bárki bármit gondol, nem bánom sem azt, amit mondtam, sem azt, amit tettem. *(Felemeli karját)* Szent barátság! Hiú cím csupán, ha szigorú kötelességeidet elmulasztod! Engedjék meg, hogy visszavonuljak.
GRÓF *(rajongva)* Te legjobb ember a földön! Nem, nem fogsz itt hagyni minket! — Asszonyom, még szorosabb szálakkal fűzöm őt magunkhoz: hozzáadom Florestine-emet.
GRÓFNÉ *(élénken)* Uram, nem élhetne méltóbban a hatalommal, amit a törvény ad önnek Florestine fölött. Választása helyeslésemmel találkozik, ha így ítéli szükségesnek, és minél hamarabb meglesz, annál jobb.
GRÓF *(habozik)* Hát legyen!... Ma este... feltűnés nélkül... az ön lelkésze...
GRÓFNÉ *(hévvel)* Úgy legyen! Én, aki anyja helyett anyja vagyok, én készítem elő a magasztos szertartást: de ugye nem engedi, hogy csupán barátja legyen nagylelkű e derék leánnyal? Merem remélni az ellenkezőjét.
GRÓF *(zavartan)* Ó, grófné... úgy gondolja...
GRÓFNÉ *(boldogan)* Igen, uram, így gondolom. Ma van a fiam születésnapja, e két esemény egybeesése drágává teszi előttem e napot. *(El)*

Kilencedik jelenet

A gróf, Bégearss

GRÓF *(a grófné után néz)* Alig térek magamhoz a csodálkozástól. Vitát vártam, számtalan ellenvetést; és ő igazságos, jó és nagylelkű az én gyermekemmel! „Én, aki anyja helyett anyja vagyok", mondta... Ez nem romlott nő! A cselekedeteiben van valami le-

nyűgöző. Már a hangszíne szétzúz minden szemrehányást. Amúgy is csak magamnak tehetek szemrehányást, drága barátom, hogy ennyire meglepődtem, amikor égni láttam a papírokat.

BÉGEARSS Ami engem illet, én nem lepődtem meg, mikor láttam, hogy kivel érkezik ön. Ez a csúszómászó súgta be önnek, hogy elárulom a titkait? Az ilyen alantas rágalmak nem érnek el hozzám, alattam, alattam kusznak az ilyenek a sárban. Egyébként mi szüksége volna, uram, ezekre a papírokra? Hát nem szerezte meg, ellenkezésem dacára is azt, amit akart? Ó, ha úgy tetszett volna az égnek, hogy a grófné korábban kéri tanácsomat! Most nem volnának önnek ellene kétségbevonhatatlan bizonyítékai!

GRÓF *(fájdalommal)* Igen, kétségbevonhatatlanok! *(Hévvel)* Kiveszem őket, égetik a mellemet! *(Kiveszi a kebléből és zsebre gyűri őket)*

BÉGEARSS *(lágyan folytatja)* De tovább harcolok az ön törvényes fiának az érdekében! Mert ő végül is nem tehet róla, hogy szomorú sorsa az ön karjába lökte.

GRÓF *(újra őrjöng)* Ő, az én karomban? Soha.

BÉGEARSS Nem bűnös Florestine iránt érzett szerelmében sem; és ha továbbra is mellette marad, vajon egybekelhetek-e én ezzel a gyermekkel, aki maga is érintett lévén, csak az ön iránt érzett tisztelete miatt enged majd? A megsebzett érzékenység...

GRÓF Értelek, barátom! És megjegyzésed arra késztet, hogy azonnali távozását elhatározzam. Igen, kevésbé leszek boldogtalan, ha e végzetes tárgy nem sérti többé szememet. De hogyan békítsem meg a grófnét? Vajon hajlandó lesz-e megválni a fiától? Kinek kell a botrány?

BÉGEARSS Botrány!... ugyan... ebben a léha országban a válás teljesen mindennapos dolog, nyugodtan váljon csak el.

GRÓF Hogy nyilvánosságra hozzam szégyenemet? Néhány hitvány alak megtette már! Ez századunk elfajzásának végső foka. Gyalázat legyen osztályrésze, aki ilyen botrányba keveredik, gazemberek mind, akik előidézik!

BÉGEARSS Én már megtettem a grófnéval szemben, önnel szemben, amit a becsület diktált. Nem vagyok az erőszakos módszerek híve, különösen ha fiúgyermekről van szó...

GRÓF Mondja azt, hogy *egy idegenről*, akinek siettetni fogom a távozását.

BÉGEARSS És ne feledje azt a pimasz inast.

GRÓF Belefáradtam már a szolgálataiba. Te pedig fuss, barátom, a jegyzőhöz; vedd fel ezzel az elismervénnyel a hárommillió aranyat, ami letétben van nála. Így hát valóban nagylelkű lehetsz a szerződésnél, amit még ma sietve megírunk... mert, íme, te vagy a birtokosa... *(Odaadja neki az elismervényt, belekarol, és kimennek)* Ma este, éjfélkor, sok hűhó nélkül, a grófné kápolnájában...

A többit nem halljuk

Vége a harmadik felvonásnak

NEGYEDIK FELVONÁS

Szín: ismét a grófné lakosztálya

Első jelenet

Figaro, egyedül, izgatottan jobbra-balra néz

FIGARO Azt mondja, „Gyere hatkor az úrnő lakosztályába; itt tudunk a legbiztosabban beszélni..." Villámgyorsan elintézek mindent, ömlik rólam a víz, mire hazaérek! De hol van ő? *(Föl-alá járkál, gyötrődik)* A kutyafáját, mindjárt megbolondulok! Láttam, hogy kart karba öltve léptek ki innen... Na és? Mert kaptunk egy sakkot, már adjuk fel az egész játszmát? Elhagyja-e a szónok az emelvényt egyetlen ügyes közbeszólás miatt? Micsoda elvetemült szélhámos! *(Élénken)* Sikerült elégetnie az úrnő „összes levelét, csak hogy az észre ne vegye, hiányos a köteg, ráadásul még ki is tud magyarázkodni!... Ez maga a tömény pokol, Milton tollára méltó! *(Tréfás hangon)* Csak igazat mondtam az előbb véletlenül mérgemben: Honoré Bégearss úr az az ördög, akit a zsidók Légiónak neveznek; nézd meg közelebbről, mindjárt előtűnik a sátánfajzat hasított patája — ez az egyetlen olyan testrészük, megmondta jóanyám, amit nem bírnak elrejteni. *(Nevet)* Ó, most már megint gondtalan vagyok és vidám; különösen mert sikerült a mexikói aranyat biztonságba helyeznem Falnál, ezzel nyerünk egy kis időt. *(Ütögeti a kezében levő levélkét)* Még aztán... képmutatás doktora! Pokoli Tartuffe őrnagy! Hála a véletlennek, mely uralkodik mindenek felett, hála taktikámnak, néhány elhintett Lajos-aranynak, a leveled itt van a kezemben, amiben, ahogy mondani szokás, leveted álarcodat, jobbat kívánni sem lehet! *(Kinyitja a levelet, és azt mondja)* A zsivány, aki felbontotta, ötven aranyat akar?... megkapja, ha megéri a levél; jó befektetése lesz egy évi béremnek, ha felnyithatom gazdánk szemét, akinek már annyival tartozunk. De hol vagy, Suzanne, hogy velem nevess? O, que piacere!... holnap hát! Mert nem hiszem, hogy ma este bármilyen veszély fenyegetne... De miért vesztegessem az időt? Még mindig megbántam eddig... *(Nagyon élénken)* Csak semmi késlekedés; helyezzük el a petárdát, aludjunk egyet rá, az éj tanácsot ád, és reggel majd kiderül, ki alatt robban előbb.

Második jelenet

Bégearss, Figaro

BÉGEARSS *(ugratja)* Csak nem Figaro urasághoz van szerencsém? Milyen kellemes találkozás!

FIGARO *(ugyanígy)* Remélem, öröme tartósabb lesz, mint az előbb, amikor jelenlétem annyira zavarta méltóságodat.

BÉGEARSS Szívére vette ezt az apróságot? Kérem, ne tegye! Mindenkinek megvan a maga rögeszméje.

FIGARO Az uraságé az, hogy csak zárt ajtók mögött tud igazat mondani?

BÉGEARSS *(megveregeti Figaro vállát)* Nem fontos a bölcsnek mindent hallania, tud ő eleget anélkül is.

FIGARO Az ember azzal él, amije van, csekély tehetségével, amit az ég ad neki.

BÉGEARSS És az *intrikus* ezzel a kevéssel akar sokat nyerni?

FIGARO Miután tétet nem raktam föl, csak úgy nyer hetek, ha a *másik* veszít.

BÉGEARSS *(bosszúsan)* A játszma még hátravan, tisztelt uram.

FIGARO Sok hívet nem szerez majd vele magának, azt állítom. *(Együgyű arckifejezést ölt)* De ahogy bölcs Salamon mondta volt: *Mindenki magáért, Isten mindenkiért.*

BÉGEARSS *(mosolyog)* Szép mondás! Nem ő mondta azt is: *A nap mindenkire világít?*

FIGARO *(büszkén)* Igen, hogy átdöfje a kígyót, aki meggondolatlan jótevője kezébe készül marni! *(El)*

Harmadik jelenet

Bégearss egyedül, Figaro után néz

BÉGEARSS Már nem is leplezi szándékait! Emberünk büszke? Ez jó jel, fogalma sincs a dolgok állásáról; megnyúlna a képe, ha tudná, hogy éjfélkor... *(A zsebeiben élénken keresgél valamit)* Hol van az a papiros? Na, megvagy végre. *(Olvas) Nyugta Fal közjegyző úrtól, az alanti listán szereplő hárommillió aranyról. Párizs, ...-án. Almaviva.* — Helyes. Megtartom a gyámleányt és a pénzt is. De ez nem elég, ez az ember gyenge, semmit sem tud rendesen befejezni. A grófné még mindig hatással van rá, ő fél tőle, sőt még mindig szereti... Nem vonul kolostorba semmiképp, hacsak nem veszejtem össze őket, és nem kényszerítem ki a magyarázatot, ami kegyetlen

lesz... *(Járkál)* Az ördögbe is! Ne kockáztassunk ma este egy ilyen kényes végkifejletet! A kapkodás nem kedvez nekünk, a végén még minket kapnak el! Lesz erre időnk bőven holnap, amikor már egy szent és édes kötelék révén mindannyiukat a markomban tartom. *(Összefonja karját a mellén)* Ó, átkozott öröm, a szívem majd szétveted! Fékezd magad egy kicsit!... Ez a tüzes és fullasztó boldogság szolgál ki majd, mint egy balekot. Nem ártana lehiggadni kissé. Szent és édes hiszékenység! A férj neked köszönheti káprázatos hozományát! Éj sápadt istennője: te hűvös asszonyát hozod el majd. *(Dörzsöli kezét örömében)* Bégearss! Szerencsés Bégearss!... De mért nevezi ön Bégearss-nak magát? Hát félig-meddig nem seigneur gróf Almaviva vagy már? *(Rettenetes hangon)* Még egy lépés, Bégearss, és minden a tiéd. — De előtte még van mit tenned... Ez a Figaro egy mázsás kő a szívemen! Ő volt, aki miatt akkor belépett a gróf... A legcsekélyebb botlás is vesztemet jelenti... Ez a szolga szerencsétlenséget hoz rám... A legtisztánlátóbb zsivány, akit valaha!... Rajta, rajta, csak induljon mihamar kóbor lovagjával együtt!

Negyedik jelenet

Bégearss, Suzanne

SUZANNE *(futva érkezik, a meglepetéstől felsikolt, amikor látja, hogy nem Figaro van ott)* Ó! *(Félre)* Ez nem ő!

BÉGEARSS Micsoda meglepetés! Kire számítottál itt helyettem?

SUZANNE *(magához tér)* Senkire. Azt hittem, egyedül vagyok...

BÉGEARSS Mivelhogy ilyen szépen összefutottunk, váltsunk pár szót a bizottmány előtt.

SUZANNE Miféle bizottmányról beszél? Komolyan mondom, két éve már egy kukkot se érteni ennek az országnak a nyelvéből!

BÉGEARSS *(kaján nevetéssel)* Nana! *(Önelégült képpel tubákot csippent a szelencéjéből)* Ez a bizottmány, kedvesem, konferencia lesz a grófné, a fia, a mi zsenge gyámleánykánk és énközöttem, ama fontos tárgyban, amiről már beszéltem neked.

SUZANNE A jelenet után, aminek tanúja voltam, még mindig hiszi, hogy van reménye?

BÉGEARSS *(nagyon önhitten)* Reményem? Az nincs. Csak egyszerűen... Elveszem feleségül ma este.

SUZANNE *(élénken)* Annak ellenére, hogy Léont szereti?

BÉGEARSS Jóasszony! Hát nem te mondtad: „Ha ezt véghezviszi, uram..."

SUZANNE Ki tudta volna még csak elképzelni is?

BÉGEARSS *(többször csippent a tubákjából)* És mit mondanak, gyermekem? Mit beszélnek? Te köztük élsz. bírod mindegyik bizalmát; hogyan vélekednek felőlem? Mert ez a legfontosabb.

SUZANNE Fontosabb volna tudni, miféle talizmánt használ maga, amivel itt minden lelken uralkodik. Az úr csupa lelkesedés, amikor önről beszél! Az úrnő egekig magasztalja! A fiának önben van minden reménye! Gyámleánykánk felnéz önre!...

BÉGEARSS *(nagyon önhitten, leveregetve a tubákot zsakettjéről)* És te, Suzanne, mit mondasz te?

SUZANNE Bizony isten, csodálom önt, uram! A képtelen felfordulás közepén, amiben itt mindenki benne van, csak maga őrizte meg a nyugalmát és lélekjelenlétét; mintha szellemet látnék, aki mindent kényére-kedvére mozgat.

BÉGEARSS *(nagyon önhitten)* Gyermekem, mi sem egyszerűbb. Két tengelyen fordul meg minden ezen a földön: ez az erkölcs meg a politika. Az erkölcs lényege, bármilyen kezdetleges is legyen, annyi, hogy legyünk egyenesek és őszinték; ez volna hát a kulcs, egy közkeletű kifejezéssel élve, a legcsökönyösebb erénycsőszökhöz is.

SUZANNE És a politika?

BÉGEARSS Ó, ez a tények gyártásának művészete, játszva uralod az eseményeket és az embereket, célod az érdek, eszközöd az intrika: mértékletes vagy az igazságban, mindent átfogó eszméid vakító prizmaként világítanak. A politika mély, mint az Etna, tüzet okád, morog a kitörés előtt, de aztán senki nem tud ellenállni neki: kimagasló képességek szükségesek hozzá, a lelkiismeret olyan nyűg, amit leráz magáról. *(Nevet)* Ez minden diplomácia titka!

SUZANNE Ha a morál nem is hevíti annyira, a másik annál jobban magával ragadja.

BÉGEARSS *(óvatosan, magához térve)* Ó, ez nem a tárgynak köszönhető... hanem neked! — Hasonlatod a szellemről... — Itt jön a lovag; hagyj magunkra.

Ötödik jelenet

Léon, Bégearss

LÉON Bégearss úr, kétségbe vagyok esve.

BÉGEARSS *(pártfogóan)* Mi történt hát, fiatal barátom?

LÉON Apám az imént közölte velem, de valami olyan kemény hangon!... hogy két nap alatt minden előkészületet meg kell tennem a máltai útra; Figaron kívül más kíséretet nem kapok, csak egy szolgát, aki előremegy majd, hogy minket bejelentsen.

BÉGEARSS Apjának viselkedése csak az előtt lehet különös, aki nem ismeri titkát, mi, akik mindent tudunk, csak sajnálhatjuk őt. Az ön utazása egy igazán megbocsátható rémület gyümölcse! Málta és az ön fogadalma csak ürügy. Igazi indítéka a szerelem, ez rémíti halálra.

LÉON *(fájdalommal)* De barátom, hisz ön elveszi feleségül.

BÉGEARSS *(bizalmasan)* Nos, kedvesem, ha úgy véli, ez segíthet a kínos utazást elhalasztani... Egyetlen lehetőséget látok...

LÉON Ó, barátom! Ne titkolja!

BÉGEARSS Ha a grófné, az ön édesanyja legyőzné a gróffal szembeni félénkségét, és kitartana saját véleménye mellett. Mert ő a szelídségével többet árt önnek, mint ha túlságosan is önfejű volna. — Tegyük fel, a gróf valóban igazságtalanul elfogult: kinek volna az anyán kívül joga, hogy az apát eszére térítse? Próbálja meg rávenni... de ma még ne... holnap. És ne hagyjon kibúvót a gyengeségnek.

LÉON Drága barátom, mennyire igaza van: apám félelme az igazi ok. Nyilvánvaló, hogy csak anyám képes változtatni ezen a helyzeten. Lám, itt jön, és vele... akit már imádnom sem szabad. *(Fájdalommal)* Ó, barátom, tegye őt boldoggá!

BÉGEARSS *(hízelgőn)* Mindennap bátyját emlegette.

Hatodik jelenet

A grófné, Florestine, Bégearss, Suzanne, Léon

GRÓFNÉ *(megfésülve, kicsinosítva vörös-fekete ruhában, ugyanolyan színű csokorral)* Suzanne, hozd a gyémántjaimat.

Suzanne elmegy értük

BÉGEARSS *(méltóságot színlelve)* Asszonyom és kedves kisasszony, egy jó barátot hagyok önökkel, előre megerősítem mindazt, amit mondani fog. Ó, kérem, ne a boldogságommal, csak saját nyugalmukkal törődjenek. Nem akarok versengeni, csakis az önök megszabta feltételek alapján. Akár elfogadja, akár nem, kedves kisasszony, az ajánlataimat, már most kijelentem, hogy egész örökölt vagyonom megilleti; házassági szerződés, illetve örökhagyás által. Indulok, hogy megtegyem a szükséges intézkedéseket: a kisasszony fog dönteni. Ezek kijelentése után jelenlétem nyilván csak zavarná teljesen szabadon meghozott döntésében, de bármi legyen is az, drága barátaim, szent lesz előttem, és feltétel nélkül alávetem magam neki. *(Mélyen meghajol, és távozik)*

Hetedik jelenet

A grófné, Léon, Florestine

GRÓFNÉ *(Bégearss után néz)* Ez egy angyal, akit azért küldött az ég, hogy minden szerencsétlenségünket helyrehozza.

LÉON *(forró fájdalommal)* Ó, Florestine! Le kell mondanunk: nem lehetünk egymáséi! Első fájdalmunkban esküt tettünk ugyan arra, hogy senki másé nem leszünk; én ön helyett is betartom ezt a fogadalmat. Nem veszítem el önt egészen, hiszen húgot találok ott, ahol feleséget reméltem magamnak. Még szerethetjük egymást.

Nyolcadik jelenet

A grófné, Léon, Florestine, Suzanne

Suzanne hozza a ládikát

GRÓFNÉ *(míg beszél, fülbevalóit, gyűrűit, karperecét felteszi, anélkül hogy odanézne)* Florestine, menj Bégearsshoz feleségül. Viselkedése méltóvá teszi rá; és mivel ez a nász boldogságot szerez gyámodnak, még ma meg kell lennie.

Suzanne kimegy, és viszi a ládikát

Kilencedik jelenet

A grófné, Léon, Florestine

GRÓFNÉ *(Léonnak)* Mi, fiam, nem tudjuk meg soha azt, amit jobb nem megtudnunk. Te sírsz, Florestine!

FLORESTINE *(sírva)* Könyörüljön rajtam, asszonyom! Hát hogyan lehet elviselni ennyi csapást egyetlen napon? Alighogy megtudom, ki vagyok, le kell mondanom magamról, és ki kell szolgáltatnom magam egy... Megöl a rémület és a fájdalom. Bár semmi kifogásom nem lehet Bégearss úr ellen, belém hasít, ha arra gondolok, hogy ő lesz a... Jó, meg kell lennie; fel kell áldoznom magam egy drága báty érdekében; a boldogsága érdekében, és nagyobb áldozatot már nem is hozhatnék érte. Azt mondja, sírok! Többet teszek érte, mintha az életemet adnám! Mama, könyörüljön rajtunk! Áldja meg gyermekeit! Hisz oly szerencsétlenek! *(Térdre veti magát; Léon ugyanígy tesz)*

GRÓFNÉ *(kezét rájuk helyezve)* Megáldalak benneteket, drága gyermekeim. Florestine, téged örökbe fogadlak. Ha tudnád, mennyire drága vagy nekem! Boldog leszel, leányom, megízleled az erény boldogságát; ez minden másért kárpótol majd.

Felállnak

FLORESTINE De asszonyom, vajon az odaadásom meglágyítja-e a gróf szívét fia, Léon iránt? Kár szépíteni: igazságtalan ellenszenve néha már a gyűlöletig fokozódik.

GRÓFNÉ Drága gyermekem, ebben van minden reményem.

LÉON Ezt Bégearss úr is így gondolja, tőle tudom: de hozzáfűzte, hogy csak a mamácska idézheti elő ezt a csodát. Lesz-e ereje szót emelni az érdekemben?

GRÓFNÉ Sokszor próbáltam már, fiam, de minden látható eredmény nélkül.

LÉON Jóságos édesanyám! A szelídségével csak ártott nekem. Félt szembeszegülni vele, pedig élhetett volna a befolyással, melyre erénye és az önt övező tisztelet is feljogosítaná. Ha erélyesen beszélne vele, nem állna önnek ellen.

GRÓFNÉ Azt hiszi, fiam? Meg fogom próbálni, a maga jelenlétében. A maga szemrehányásai majdnem annyira fájnak, mint az ő igazságtalansága. De hogy ne zavarja magát a sok jó, amit magáról mondani fogok, húzódjon vissza a másik szobába; hallani fogja, amint egy igaz ügyért esdekelek. Ezután nem vádolhatja majd az anyját bátortalansággal, ha a fia védelmére kell kelnie! *(Csönget)* Florestine, az illendőség nem engedi, hogy itt maradj; zárkózz be, könyörögj az éghez, hogy segítse elő ügyemet, és adja vissza egy sokat szenvedett család nyugalmát.

Florestine el

Tizedik jelenet

Suzanne, a grófné, Léon

SUZANNE Mit parancsol, asszonyom? Csöngetni méltóztatott.

GRÓFNÉ Kérd meg a grófot a nevemben, jöjjön át egy pillanatra hozzám.

SUZANNE *(rémülten)* Asszonyom! Megijeszt! Egek! Mi lesz még itt? Hogyan? Az úr, aki soha nem jön ide... anélkül, hogy...

GRÓFNÉ Tedd, Suzanne, amit mondok, ne törődj semmi mással.

Suzanne az ég felé emelt karral távozik

Tizenegyedik jelenet

A grófné, Léon

GRÓFNÉ Meglátja, fiam, gyenge-e egy anya, mikor a fia érdekeiről van szó! De most hagyjon magamra, össze kell szednem magam, imával kell felkészülnöm erre a fontos beszélgetésre.

Léon kimegy a szomszéd szobába

Tizenkettedik jelenet

A grófné, egyedül, egyik térde a karszéken

GRÓFNÉ Oly rémisztő ez a perc, mint az utolsó ítélet pillanata! A vérem már nem is lüktet... Ó, Istenem! Adj erőt, hogy meglágyíthassam egy férj szívét! *(Halkabban)* Egyedül te ismered az okokat, miért hallgattam mind ez idáig! Ó, ha nem a fiam boldogságáról volna szó, te tudod, Istenem, szólnék-e magamért csak egy szót is! De ha egy húsz évig siratott ballépésem nagylelkű bocsánatodat valóban elnyerte, mint arról egy bölcs barátom biztosított, ó, Istenem, adj erőt, hogy meglágyíthassam egy férj szívét!

Tizenharmadik jelenet

A grófné, a gróf, Léon, elrejtőzve

GRÓF *(szárazon)* Asszonyom, kéretett?

GRÓFNÉ *(félénken)* Úgy véltem, uram, nálam szabadabban beszélhetünk, mint az ön dolgozószobájában.

GRÓF Itt vagyok, asszonyom, beszéljen.

GRÓFNÉ *(remegve)* Üljön le, uram, esdekelve kérem, és figyeljen a szavaimra.

GRÓF *(türelmetlenül)* Nem, állva fogom végighallgatni. Tudja jól, hogy képtelen vagyok beszéd közben egy helyben megmaradni.

GRÓFNÉ *(leül, egy sóhajjal, és halkan beszélni kezd)* A fiamról van szó... uram.

GRÓF *(élénken)* A fiáról, asszonyom?

GRÓFNÉ Milyen más érdek győzhette le bennem a viszolygást, hogy önt olyan beszélgetésre kényszerítsem, melyet régóta nem kíván? De fiam állapota szánalmat ébresztett bennem: lelke zavart, szívét összeszorítja az ön parancsa, mely azonnali indulásra szólítja fel, s a rideg hangnem, mely e száműzetést kíséri. Hogy eshetett ki egy ap... egy ilyen nemes lelkű ember kegyeiből? Mióta az a förtelmes párbaj megfosztott minket másik gyermekünktől...

GRÓF *(kezét arcára szorítja, fájdalmasan felkiált)* Áááá!

GRÓFNÉ Ó, aki eddig bánatot nem ismert, megkétszerezte gondoskodását és figyelmét, hogy a mi keserű bánatunkat megédesítse!

GRÓF *(halkabban folytatja)* Áááá...

GRÓFNÉ Bátyjának zabolátlan jelleme, szertelensége, fonák ízlése és viselkedése gyakran okozott számunkra kínos perceket. A szigorú, de bölcs ég, midőn megfosztott e gyermektől, talán csak a még égetőbb szégyentől óvott.

GRÓF *(fájdalommal)* Ó... ó...!

GRÓFNÉ És ő, aki megmaradt nekünk, megfeledkezett-e egyetlen kötelességéről is? Tehetünk-e neki bármiért szemrehányást? Kortársainak példaképe, mindenki megbecsülését élvezi, szeretik, keresik, a tanácsait kérik. Az ap... az a páratlan férfi, kinek kötelessége volna megvédelmeznie őt, a férjem, senki más, ő vak csupán e nyilvánvaló érdemekre, melyeknek fénye mindenki mást elvakít.

A gróf egyre gyorsabban járkál, szótlanul. A grófné, akit a gróf hallgatása felbátorít, határozottabb hangon folytatja, egyre hangosabban

Egy más tárgyban, uram, boldogan alávetném magam az ön véleményének, érzéseimet, vélekedésemet az öné szerint alakítanám, de itt... egy fiúgyermekről van szó...

A gróf gesztikulálva járkál tovább

Mig bátyja élt, a nagy név rangja máltai lovagságra, nőtlenségi fogadalomra ítélte. A társadalmi előítélet leplezte el az örökség igazságtalan felosztását a két fiú között, akik... *(félénken)* egyenlő jogúak.

GRÓF *(még jobban gesztikulál. Félre, fulladt hangon)* Egyenlő jogúak!...

GRÓFNÉ *(valamivel hangosabban)* De két év óta, a szörnyű baleset óta... mióta minden átszállt reá, nem különös-e, hogy ön semmit nem tett azért, hogy esküje alól feloldozzák? Közismert: csak azért hagyta el Spanyolországot, hogy vagyonát eltékozolja, eladja vagy átváltsa. Ha azért teszi, hogy őt megfossza tőle, uram, ennél többet a gyűlölet sem tehet! De most elüldözi őt innen, és bezárja előtte az ap... a portáját is a háznak, ahol ön lakik! Engedje meg kijelentenem, az ön enyhén szólva különös bánásmódja semmivel sem menthető. Mit tett ő, hogy ezt érdemelte?

GRÓF *(megáll, szörnyű hangon)* Hogy mit tett?

GRÓFNÉ *(rémülten)* Szeretném, ha nem bántódna meg, uram!

GRÓF *(hangosabban)* Hogy mit tett ő, asszonyom! És ezt éppen ön kérdezi?

GRÓFNÉ *(dúltan)* Uram, uram! Halálosan megrémít!

GRÓF *(őrjöngve)* Saját kihívó viselkedését okolja, ha most felfakadt egy régi sérelem, melyet eddig csupán az emberi tisztelet tartott féken; hallja meg az ő ítéletét s a magáét is.

GRÓFNÉ *(még zavartabb)* Ó, uram! Ó, uram!

GRÓF Azt kérdezi, hogy mit tett a maga fia?

GRÓFNÉ *(karját felemelve)* Nem, uram, ne mondjon semmit!

GRÓF *(magánkívül)* Jusson csak eszébe, hűtlen asszony, amit maga tett! Maga egy házasságtörőt ölelt magához, és a házamba egy idegen gyermeket csempészett, akit a fiamnak merészel nevezni.

GRÓFNÉ *(kétségbeesve fel akar emelkedni)* Hagyjon menekülni, könyörgök.

GRÓF *(visszanyomja a karosszékbe)* Nem fog menekülni; nem menekülhet a bizonyíték elől, amit a kezemben tartok. *(Megmutatja neki a levelet)* Ismeri maga ezt az írást? A maga bűnös keze írta! És a véres kézjegyek — válaszul...

GRÓFNÉ *(megsemmisülten)* Meghalok! Meghalok!

GRÓF *(erőszakosan)* Nem, nem; végighallgatja az általam aláhúzott bekezdéseket! *(Keresgélve olvas)* „Ó, esztelen és szerencsétlen ember! Sorsunk beteljesedett... az ön bűne, az enyém, elnyeri méltó büntetését. Ma, *Szent* Léon napján, mely e hely védőszentje s az öné, fiúgyermeket hoztam a világra, szégyenemet és kétségbeesésemet..." *(Beszél)* És ez a gyermek Szent Léon napján született, több mint tíz hónappal azután, hogy elutaztam Vera-Crúzba! *(Míg nagyon hangosan olvas, hallani a grófnét, amint félrebeszélve szaggatottan motyog)*

GRÓFNÉ *(imádkozik, összefont kézzel)* Nagy Isten! Nem engeded hát, hogy a legelrejtettebb bűn is rejtve maradjon!

GRÓF ...És a megrontó keze vonásával: *(Olvas)* „A barátom, aki mindezt átadja önnek, mikor én már nem leszek, tökéletesen megbízható."

GRÓFNÉ *(könyörögve)* Sújts le, Istenem! Megérdemeltem!

GRÓF *(olvas)* „Ha egy szerencsétlen halála ébreszt még Önben némi részvétet, hadd legyen az örökös egyik neve..."

GRÓFNÉ *(imádkozik)* Fogadd el az iszonyat érzését keblemben bűnöm megváltásául!

GRÓF *(olvas)* „Remélhetem, hogy a *Léon* név..." *(Beszél)* És ezt a fiút *Léonnak* hívják!

GRÓFNÉ *(teljesen megzavarodva lehunyja szemét)* Ó, Istenem! Bűnöm nagy volt, legyen büntetésem is az! Legyen meg a te akaratod!

GRÓF *(hangosabban)* És ezzel a szégyennel a szívében még maga meri követelni, hogy elhidegülésemről számot adjak?

GRÓFNÉ *(tovább imádkozik)* Ki vagyok én, hogy ellenálljak, ha karod rám nehezül.

GRÓF És míg e szerencsétlen gyermekéért könyörög hozzám, az én arcképemet viseli a csuklóján!

GRÓFNÉ *(leveszi és megnézi)* Uram, uram, visszaadom, tudom, nem vagyok rá méltó. *(A legnagyobb zavarban)* Egek! Mi van velem? Ó, megbolondulok! Zavart lelkem fantomokat lát! — Itt a megsejtett büntetés!... Azt látom, ami már nincs... Ez nem ön; ez ő, aki hív, hogy kövessem, hogy a sírban egyesüljek vele!

GRÓF *(rémülten)* Hogyan? Nem, ez nem az a...

GRÓFNÉ *(félrebeszél)* Rettentő árnyék! Távozz el tőlem!

GRÓF *(fájdalommal kiált fel)* Ön téved, asszonyom!

GRÓFNÉ *(földre dobja a karkötőt)* Várj... Igen, engedelmeskedem neked...

GRÓF *(még zavartabb)* Asszonyom, hallgasson meg...

GRÓFNÉ Megyek... Követlek... Meghalok... *(Elájul)*

GRÓF *(rémülten felveszi a karkötőt)* Átléptem a határt... Rosszul van... Ó, Istenem, szaladjunk segítségért. *(Kimegy, rohan)*

A grófné fájdalmasan vonaglik, és lecsúszik a földre

Tizennegyedik jelenet

Léon, futva, a grófné ájultan

LÉON *(hangosan)* Ó, anyám!... anyám! Én öltelek meg! *(Felemeli és visszahelyezi az ájult grófnét a fotelba)* Mért nem mentem el, semmit sem követelve senkitől? Megelőzhettem volna e borzalmakat!

Tizenötödik jelenet

A gróf, Suzanne, Léon, az ájult grófné

GRÓF *(mikor belép, felkiált)* És a fia is!

LÉON *(dúltan)* Halott! Ezt nem élem túl! *(Sírva átöleli)*

GRÓF *(rémülten)* A repülősót! A repülősót! Suzanne, egy milliót kapsz, ha megmented őt!

LÉON Ó, boldogtalan anyám!

SUZANNE Asszonyom, lélegezze be ezt az üvegcsét. Támassza fel, uram, kioldozom a fűzőjét.

GRÓF *(zavarodottan)* Szakíts szét, tépj le mindent! Kímélnem kellett volna őt!

LÉON *(tébolyultan felkiált)* Halott! Halott!

Tizenhatodik jelenet

A gróf, Suzanne, Léon, az ájult grófné, Figaro, futva

FIGARO Ki volna halott? Maguk ölik meg a siránkozásukkal! *(Megtapintja a grófné csuklóját)* Nem, nem halott, csak nem kap levegőt. Túl sok vér tolult az agyába. Ne veszítsünk időt, könnyítsünk rajta. Megyek, hozom, ami kell neki.

GRÓF *(magánkívül)* Repülj, Figaro! Tied egész vagyonom!

FIGARO *(fürgén)* Szükségem is van az ígéreteire, mert a grófné nagy veszélyben forog! *(Futva el)*

Tizenhetedik jelenet

A gróf, Léon, az ájult grófné, Suzanne

LÉON *(a grófné orra alá tartja az üvegcsét)* Bárcsak belélegezné! Ó, Istenem, add vissza boldogtalan anyámat!... Íme, éled...

SUZANNE *(sírva)* Asszonyom! Rajta, asszonyom!

GRÓFNÉ *(magához tér)* Ó, milyen nehéz meghalni!

LÉON *(dúltan)* Nem, mama, nem fog meghalni!

GRÓFNÉ *(zavarodottan)* Ó, egek, itt vagyok bíráim között! Férjem és fiam között! Minden kiderült... bűnöztem mindkettejük ellen... *(Földre veti magát, és leborul)* Bosszuljatok meg mind a ketten! Nincs számomra több bocsánat! *(Borzadállyal)* A bűnös anya! Méltatlan feleség! Egy pillanat alatt elvesztünk mindannyian. Borzalmat hoztam a családomba! Háborút robbantottam ki az apa és fia között! Igazságos ég! E bűnnek ki kellett derülnie! Bár halálom kiengesztelhetné gonosztettemet!

GRÓF *(kétségbeesetten)* Nem, térjen magához! A fájdalma szétszaggatja a lelkemet! Üljünk le. Léon!... Fiam!

Léon heves mozdulatot tesz

Suzanne, ültessük le őt.

Visszateszik a fotelra

Tizennyolcadik jelenet

Az előbbiek, Figaro

FIGARO *(futva)* Magához tért?

SUZANNE Ah, Istenem! Én is megfulladok. *(Kioldja a fűzőjét)*

GRÓF *(kiált)* Figaro! Segítség!

FIGARO *(a futástól kifulladtan)* Nyugodjanak meg egy pillanatra. A grófné állapota már nem válságos. Csak kimentem valamit elintézni, és tessék! De szerencsére épp jókor érkeztem!... Nagyon megrémített a grófné! Rajta, asszonyom, bátorság!

GRÓFNÉ *(imádkozik, ledől)* Jóság istene! Tedd, hogy meghaljak!

LÉON *(rendesen felülteti)* Nem, mama, nem fog meghalni, és helyrehozzuk vétkeinket. Uram! Többé nem fogom megbotránkoztatni azzal, hogy más néven nevezem. Kérem, vegye vissza címeit és javait: nincs rájuk jogom: sajnos, nem tudtam ezt. De legyen könyörületes, és ne semmisítse meg a nyilvános szégyennek kitéve ezt a szerencsétlent, aki a felesége volt... Húsz évig vezekelt a könnyeivel, bűnösnek tekinthető-e még, ha igazságosnak kell lennünk? Anyám és én örökre eltávozunk innen.

GRÓF *(megindultan)* Soha! Innen nem mennek el soha.

LÉON Ő kolostorban húzódik meg majd; én pedig felveszem Léon nevét, és közlegényként védem új hazánk szabadságát. Ismeretlenül halok meg érte, vagy szolgálom, buzgó polgáraként.

Suzanne egy sarokban sírdogál, Figaro a másikba húzódott vissza

GRÓFNÉ *(nehezen préseli ki magából a szavakat)* Léon! Drága gyermekem! Bátorságod új életet önt belém! A szégyenem is elviselhető, mert a fiam van olyan erényes, és nem taszítja el az anyját magától. E büszkeség a bajban lesz egyetlen, nemes örökséged. A gróf nincstelenül vett el, ne követeljünk tőle semmit. Kezem munkájából tartom majd fenn egyszerű kis életemet; és te pedig az államot szolgálod.

GRÓF *(kétségbeesetten)* Nem, Rosina, soha! Én vagyok az igazi bűnös! Mennyi erénytől fosztanám meg szomorú öregkoromat!...

GRÓFNÉ Az körülveszi önt mindenfelől. — Florestine és Bégearss megmaradnak önnek. Floresta, az ön lánya, szívének drága gyermeke!...

GRÓF *(döbbenten)* Tessék?... Ezt honnan tudja?... Ki mondta meg magának?...

GRÓFNÉ Uram, adja neki minden vagyonát, fiam és én nem támasztunk rá semmilyen igényt; az ő boldogsága minket is megvigasztal. De mielőtt elválnánk egymástól, csak egyetlen kegyet kérek! Világosítson fel, hogyan jutott ennek a szörnyű levélnek a birtokába, amiről azt hittem, elégett a többivel együtt. Valaki elárult talán?

FIGARO *(felkiált)* Igen! Az elvetemült Bégearss volt az. Megleptem épp, mikor átadta az úrnak.

GRÓF *(gyorsan beszél)* Nem, ezt csupán a véletlennek köszönhettem. Ma reggel ő és én egy egészen más célból vizsgálgattuk az ön ládikáját, halvány sejtelmem sem volt róla, hogy dupla fenekű. A vitában, az ő ujjai alatt, hirtelen feltárult a titok, az ő legnagyobb megdöbbenésére. Azt hitte, eltört a doboz!

FIGARO *(még hangosabban kiabál)* Megdöbbent a titok láttán? Szörnyeteg! Ő maga csináltatta!

GRÓF Lehetséges ez?

GRÓFNÉ Nagyon is igaz.

GRÓF Szemünkbe ötlöttek a papírok. Ő nem is tudott róluk, és amikor azt akartam, hogy velem együtt olvassa el, nem volt rá hajlandó.

SUZANNE *(kiáltva)* Százszor is elolvasta már, az úrnővel együtt.

GRÓF Igaz ez? Ismerte őket?

GRÓFNÉ Ő hozta el őket nekem, mikor az a szerencsétlen meghalt.

GRÓF A megbízható barát, aki mindent tud?

FIGARO
GRÓFNÉ
SUZANNE } *(együtt kiáltva)* Ő az!

GRÓF Ó, pokoli elvetemültség! Micsoda művészettel hálózott be! Most már mindent értek.

FIGARO Most már elhiszi!

GRÓF Ismerem borzalmas tervét. De hogy biztosak lehessünk, rántsuk le egészen a leplet róla. Ön kinek a révén szerzett tudomást arról, ami Florestine-emet illeti?

GRÓFNÉ *(gyorsan)* Ő és senki más közölte velem bizalmasan.

LÉON *(gyorsan)* Titoktartást kérve elmondta nekem is.

SUZANNE *(gyorsan)* És nekem is.

GRÓF *(borzadállyal)* Micsoda szörnyeteg! És én hozzá akartam adni őt! Vagyonomat a kezébe helyezni!

FIGARO *(élénken)* Már több mint harmada a markában volna, ha az ön hárommillió aranyát, az ön tudta nélkül, nem helyeztem volna el letétben Fal úrnál. A szimatom nem csalt meg, most már azt csinál vele, amit akar. Odaadtam önnek az elismervényt...

GRÓF *(élénken)* A csirkefogó épp most vitte el, hogy felvegye az összeget.

FIGARO *(elkeseredve)* Száműzetés vén fejemre! Ha felvette a pénzt, minden hiába volt! Futok Fal úrhoz. Isten adja, hogy ne legyen túl késő!

GRÓF *(Figaróhoz)* Még nem lehet ott az áruló.

FIGARO Ha vesztett egy kis időt, mi behozzuk. Szaladok. *(El akar menni)*

GRÓF *(élénken feltartóztatja)* De Figaro! Ezt a végzetes titkot, amit most megtudtál, örökre temesd szíved mélyére!

FIGARO *(nagyon érzékenyen)* Gazdám! Húsz éve ott van már, és tíz éve dolgozom azon, hogy egy ször-

nyeteg ne élhessen vissza vele! Kérem, várják meg, amíg visszajövök, ne tegyenek addig semmit.

GRÓF *(élénken)* Azt hiszi, ez az alak tisztázhatja még magát?

FIGARO Meg fogja kísérelni mindenáron *(kivesz egy levelet a zsebéből)*, de itt a tartalék. Olvassa el ezt az ocsmány levelet: a pokol titka van benne. Képzelheti, mimbe került, hogy hozzájutottam. *(Odaadja neki Bégearss levelét)* Suzanne! A cseppeket az úrnőnek. Tudod a receptemet. *(Odaadja neki az üvegcsét)* Fektessék a kerevetre; a legnagyobb nyugalomra van szüksége. Uram, legalább ne kezdje újra: meg fogja fojtani, ha ennyire magához szorítja.

GRÓF *(rajongva)* Újrakezdeni! A gondolata is megrémít!

FIGARO *(a grófnénak)* Hallja, asszonyom! Tessék: a jelleme! Ilyen az én gazdám! Mindig is mondtam róla: a harag a derék szíveknél csak a megbocsátást sietteti. *(Elszalad)*

A gróf és Léon kétfelől támogatják a grófnét; mind kimennek

Vége a negyedik felvonásnak

ÖTÖDIK FELVONÁS

Szín: az első felvonás nagy szalonja

Első jelenet

A gróf, a grófné, Léon, Suzanne

A grófné, pirosítók nélkül, rendetlen és zilált

LÉON *(anyját támogatja)* Túl meleg van odabent, mama. Suzanne, tolj ide egy karosszéket.

Leültetik a grófnét

GRÓF *(ellágyulva igazgatja a párnákat)* Jól ül? Ej, csak nem sír még?

GRÓFNÉ *(lesújtva)* Hadd sírjam a megkönnyebbülés könnyeit! Ezek a rémes történetek egészen összetörtek! Főleg az az aljas levél...

GRÓF *(dúltan)* Van felesége Írországban, és közben nőül venné a lányomat! Az egész vagyonomat egy londoni bankban akarja elhelyezni, mi pedig száműzetésben tengődnénk a halálunkig!... És Istenem, ki tudja, miből?...

GRÓFNÉ Boldogtalan! Nyugodjon meg! Ideje lehívatnunk Florestine-t; annyira rettegett attól, ami várt volna rá! Keresd meg, Suzanne, de ne mondj el neki semmit.

GRÓF *(méltósággal)* Amit Figarónak mondtam, Suzanne, az magára éppúgy vonatkozik.

SUZANNE Uram, aki húsz évig látta sírni és imádkozni az úrnőt, azt eléggé megrendítette már ez a fájdalom, hogy ne kívánja még tetézni is! *(El)*

Második jelenet

A gróf, a grófné, Léon

GRÓF *(forrón)* Ó, Rosine, szárítsa fel a könnyeit; átkozott legyen, aki bántani merészeli!

GRÓFNÉ Fiam! Karold át nagylelkű pártfogód térdét; és adj hálát neki anyádért is.

Léon térdre akarja vetni magát

GRÓF *(felemeli)* Felejtsük el a múltat, Léon. Őrizzük a csendet, ne háborgassuk tovább az édesanyját; Figaro a lelkünkre kötötte. De tiszteljük mindenekelőtt Florestine ifjúságát, gondosan eltitkolván előtte e baleset okait!

Harmadik jelenet

Florestine, Suzanne, az előbbiek

FLORESTINE *(futva)* Ó, Istenem! Mama, mi van magával?

GRÓFNÉ Csak kellemes híreim a számodra, amit keresztapád mindjárt el is mesél neked.

GRÓF Szinte reszketek, drága Florestine-em, ha arra a veszélyre gondolok, aminek ifjúságodat kitettem volna. Hála a mindent látó égnek, nem leszel Bégearss felesége! Nem, nem leszel a legelvetemültebb gonosztevő asszonya!...

FLORESTINE Ó! Egek! Léon!...

LÉON Húgom! Becsapott mindannyiunkat!

FLORESTINE *(a grófhoz)* A húga!

GRÓF Mindannyiunkat kijátszott. Egyiket a másik ellen; te voltál iszonyatos árulásai díja. Elkergetem innen.

GRÓFNÉ Ösztönös irtózásod jobban óvott téged, mint a mi tanácsaink. Drága lányka! Adj hálát az égnek, aki ilyen veszélytől megóvott téged.

LÉON Húgom, becsapott mindnyájunkat!

FLORESTINE *(a grófnak)* Uram, a húgának nevezett!

GRÓFNÉ *(felindultan)* Igen, Floresta, te hozzánk tartozol. Ez a mi dédelgetett titkunk. Íme, az apád; íme, a fivéred; és én, én a te anyád vagyok. Ezt ne felejtsd el sohasem! *(Kezét nyújtja a grófnak)* Almaviva! Igaz, hogy ő az én lányom?

GRÓF *(felindultan)* És Léon *a fiam;* íme, a mi két gyermekünk.

Mindannyian összeölelkeznek

Negyedik jelenet

Figaro, Fal úr, a jegyző, az előbbiek

FIGARO *(futtában lehányja magáról a kabátját)* Az átokfajzat! Nála van az irattartó. Épp elvitte, amikor Fal úrhoz értem.

GRÓF Ó, Fal úr! Nyilván siettette magát!

FAL *(élénken)* Nem, uram, épp ellenkezőleg. Több mint egy órát maradt nálam: elkészíttette a szerződést, és beíratta az adományozást is. Aztán visszaadta az elismervényemet az ön aláírásával, bár megjegyezte, hogy az összeg tulajdonképpen jog szerint is az övé, mert az ő öröksége, amit valamikor bizalmasan az ön rendelkezésére bocsátott...

GRÓF Az akasztófáravaló! Semmit nem felejtett el!

FIGARO Csupa rettegés a jövő!

FAL Visszautasíthattam-e az általa követelt papírokat, a magyarázatait is figyelembe véve? Hárommillió a bemutatónak. Ha ön az eljegyzést felbontja, és ő meg akarja tartani a pénzt, ez szinte orvosolhatatlan baj volna.

GRÓF *(szilajon)* Pusztuljon a világ összes aranya, csak megszabaduljak tőle.

FIGARO *(kalapját egy karszékbe vágja)* Akasszanak fel, ha egyetlen krajcárt is megtart! *(Suzanne-hoz)* Őrködj odakint, Suzanne.

Suzanne el

FAL Van módjuk rá, hogy hites tanúk előtt kijelentessék vele, hogy ez az összeg a gróf úrtól való? Különben alig hiszem, hogy visszaszerezhetnénk tőle!

FIGARO Ha a németjétől megtudja, mi történik most nálunk, nem jön vissza többé.

GRÓF *(élénken)* Annál jobb! Ne is jöjjön! Csak tartsa meg!

FIGARO *(élénken)* Mérgében neki ajándékozná a gyermekei örökségét? Ez nem erény, ez gyengeség!

LÉON *(bosszúsan)* Figaro!

FIGARO *(hangosabban)* Nem vonom vissza. *(A grófhoz)* Hogyan hálálja meg a ragaszkodást, ha így fizet a hűtlenségért?

GRÓF *(ingerülten)* De ha kudarcot vallunk, az csak egy újabb diadal neki.

Ötödik jelenet

Az előbbiek, Suzanne

SUZANNE *(az ajtónál, kiáltja)* Bégearss úr jön vissza! *(El)*

Hatodik jelenet

Az előbbiek, Suzanne kivételével

Mind felbolydulnak

GRÓF *(magánkívül)* Az áruló!
FIGARO *(nagyon gyorsan)* Most már nincs idő összehangolt cselekvésre, de ha rám hallgatnak, és segítenek abban, hogy ő teljes biztonságban érezze magát, a fejem teszem a sikerre.
FAL Megemlítik az értékpapírokat és a szerződést?
FIGARO *(nagyon gyorsan)* Egyáltalán nem; okosabb ő annál, semhogy ilyen hirtelen nekiessünk! Előbb el kell terelni a figyelmét, hogy aztán magától bökje ki. *(A grófhoz)* Tegyen úgy, mintha el akarna kergetni.
GRÓF *(zavartan)* De milyen ürüggyel?

Hetedik jelenet

Az előbbiek, Suzanne, Bégearss

SUZANNE *(futva)* Bégeaaaaaaaaaaaaaaarss úr! *(A grófné közelében helyezkedik el)*

Bégearss nagyon meglepődik, ahogy belép

FIGARO *(felkiált, amikor meglátja)* Bégearss úr! *(Alázatosan)* Legyen! Egy újabb megaláztatás. Mivel a gróf úr vétkeim beismeréséhez köti bocsánatát, remélem, Bégearss úr sem lesz kevésbé nagylelkű.
BÉGEARSS *(döbbenten)* Mi történt hát? Mért gyűltek össze mind?
GRÓF *(nyersen)* Hogy elkergessünk egy hitvány alakot.
BÉGEARSS *(még jobban meglepődik, amikor meglátja Fal urat, a jegyzőt)* És Fal úr?
FAL *(megmutatja neki a szerződést)* Láthatja, nem vesztegetjük az időt, csak önre vártunk.
BÉGEARSS *(meglepetten)* Ha! ha!...
GRÓF *(türelmetlenül, Figaróhoz)* Siessen, fáraszt az ügy.

A jelenet során Bégearss a legnagyobb figyelemmel vizsgálgatja őket

FIGARO *(könyörgő tekintettel; a grófhoz intézi szavait)* Mert immár minden színlelés hasztalan, bevégzem kínos vallomásomat. Igen, hogy borsot törjek Bégearss úr orra alá, felfordulást okoztam, csak hogy akadályozzam, lestem minden lépését, a nyomában maradtam, és nem hagytam békét neki sehol; mert nem csöngetett a gróf úr, mikor beléptem hozzá, hogy megtudjam, mit is csinálnak az ékszeres ládikával, amit ott tárva-nyitva találtam.
BÉGEARSS Igen, kinyílt, az én legnagyobb sajnálatomra!
GRÓF *(ideges mozdulat, félre)* Micsoda arcátlanság!
FIGARO *(hajlongva megrántja a gróf ruhája ujját, hogy figyelmeztesse)* Ó, gazdám!
FAL *(rémülten)* Uram!
BÉGEARSS *(a grófhoz, félre)* Fékezze magát, vagy nem tudja meg a teljes igazságot.

A gróf dobbant, Bégearss vizsgálgatja

FIGARO *(sóhajtozva a grófnak mondja)* Ezért volt, amikor a grófné bezárkózott Bégearss úrral, hogy elégessenek bizonyos papírokat, amiknek fontosságáról tudomásom volt, azonnal szólítottam önt.
BÉGEARSS *(a grófnak)* Nem megmondtam?

A gróf a zsebkendőjét harapdálja dühében

SUZANNE *(halkan, hátulról, Figarónak)* Tovább, tovább!
FIGARO Végül, mikor láttam, hogy mindannyian egyetértenek, a lehetetlent is megtettem, csak hogy az úrnőt és önt nyílt magyarázkodásra kényszerítsem... de ez nem járt azzal az eredménnyel, amire számítottam...
GRÓF *(Figarónak, haraggal)* Befejezné már végre ezt az ömlengést?
FIGARO *(nagyon alázatosan)* Ó, jaj, nincs több mondanivalóm, hisz épp ennek a magyarázkodásnak az eredménye, hogy Fal urat hívatták a szerződés aláírása végett. Bégearss úr szerencsés csillaga legyőzte minden mesterkedésemet... Gazdám! A harminc évre való tekintettel...
GRÓF *(rosszkedvűen)* Nem az én dolgom, hogy megítéljem. *(Gyorsan járkál)*
FIGARO Bégearss úr!
BÉGEARSS *(visszanyerte biztonságát, ironikusan mondja)* Kié? Az enyém? Drága barátom, nem hittem volna, hogy ennyire lekötelezettje volnék! *(Megemeli hangját)* Lám, boldogságomat csak közelebb hozza annak bűnös erőfeszítése, aki megfosztani akarna tőle! *(Léonnak és Florestine-nek)* Fiatalok! Micsoda lecke! Járjunk továbbra is gyanútlanul az erény keskeny útján. Íme, láthatjátok, hogyan esik a cselszövő előbb vagy utóbb a saját csapdájába.
FIGARO *(összegörnyedve)* Ó, igen!
BÉGEARSS *(a grófnak)* Uram, bocsásson meg neki most utoljára, de legközelebb már mennie kell!
GRÓF *(Bégearsshoz keményen)* Ez az ön ítélete?... aláírom.
FIGARO *(hévvel)* Bégearss úr! Nagyon lekötelezett. De látom, Fal úr nagyon siet már a szerződéssel.
GRÓF *(nyersen)* Minden pontját ismerem.
FAL Ezt az egyet kivéve. Mindjárt felolvasom önnek a Bégearss úr adományáról szólót. *(Keresi)* Hon... hon... hon... James Honoré Bégearss úr... Ó! *(Olvas)* „hogy jövendőbeli hitvese iránti ragaszkodásának egyértelmű jelét adja, mondott uraság, jövendőbeli férj, mindazon kiterjedt javait, melyekkel rendelkezik, hitvesének adományozza, mely a mai napon kitesz" *(nyomatékkal olvassa)* „(előttünk, alulírott jegyzők előtt, kijelentette és felmutatta) hárommillió aranyat, megbízható, bemutatóra szóló váltók formájában." *(Míg olvas, kinyújtja a kezét)*
BÉGEARSS Tessék, ebben az irattartóban vannak. *(Fal úrnak adja az irattartót)* Kétezer Lajos-arany hiányzik, amit az esküvő költségeinek fedezésére vettem magamhoz.
FIGARO *(a grófra mutat, élénken)* A gróf úr úgy határozott, maga állja a költségeket; már rendelkezett is.
BÉGEARSS *(kiveszi a váltókat a zsebéből, és a jegyzőnek adja)* Ez esetben tegyék ezeket is a többihez, hogy teljes legyen az adományozás!

Figaro elfordul, és a száját fogja, hogy ne nevessen. Fal úr kinyitja az irattartót, és beleteszi a váltókat

FAL *(Figaróra mutat)* Az úr majd összeszámolja a váltókat, míg mi lezárjuk a szerződést.

Fal a nyitott irattartót Figarónak adja, aki meglátva annak tartalmát, így szól

FIGARO *(üdvözült arckifejezéssel)* Most átérzem, hogy az idejekorán jött bűnbánat épp olyan, mint a jó cselekedet: elnyeri jutalmát.
BÉGEARSS Amennyiben?
FIGARO Boldogan látom, hogy nem csak egy nagylelkű ember van körünkben. Ó, hogy az ég teljesítse két ilyen tökéletes barát minden óhaját! Nem kell semmit leírni. *(A grófhoz)* Ezek az ön bemutatóra szóló váltói: igen, uram, megismerem őket. Ön és Bégearss úr vetélkednek a nagylelkűségben: egyikük egész vagyonát a férjnek adja; a másik pedig visszajuttatja azt a hitvesének! *(A fiatalokhoz)* Fiatalúr és kisasszony! Ó, milyen jóságos védelmezőre is találtak! Életük végéig áldani fogják!... Vagy az előbb vala-

mi rosszat mondtam? A lelkesedés netán bántó tapintatlanságra ragadott?

Mindenki hallgat

BÉGEARSS *(csöppet meglepett, de aztán összeszedi magát, és így szól)* Hogy volna tapintatlanság, ha a barátom nem tartja annak! Nagy megkönnyebbülés nekem, ha engedelmével most kijelenthetem, tőle valók e váltók. Nem lehet nemes lelkű az, akit fáraszt a hála: és ez a beismerés teszi teljessé örömömet. *(A grófra mutat)* Boldogságomat és vagyonomat neki köszönhetem; és amikor hozzá méltó leányával megosztom őket, nem teszek mást, annak adom, akit jog szerint is illet. Adja vissza az irattartót; csak azt a tisztességet kérem, hogy magam helyezhessem a lábai elé, midőn boldog szerződésünket aláírjuk. *(Vissza akarja venni)*

FIGARO *(szökdécsel a boldogságtól)* Uraim, hallották? Tanúsíthatják, ha kell. Gazdám, íme, a váltók: adja őket birtokosának, ha szíve őt arra méltónak ítéli. *(A grófnak adja az irattartót)*

GRÓF *(feláll, Bégearss-hoz)* Nagy Isten! Neki adni? Förtelmes ember, takarodjon a házamból; a pokol nem olyan mély mint maga! Megbízható vén szolgámnak hála, vigyázatlanságom nem lett végzetes. Most pedig tűnjön el innen, de gyorsan.

BÉGEARSS Ó, barátom! Megint becsapják!

GRÓF *(magánkívül meglobogtatja előtte a kinyitott levelet)* És ez a levél, maga szörnyeteg! Ez is csak az én megtévesztésemre szolgál?

BÉGEARSS *(meglátja a levelet, kikapja a gróf kezéből, és most végre igazi arcát mutatja)* Ó... hát kijátszottak! De nem hagyom magam.

LÉON Hagyjon végre békén egy családot, amit már elárasztott a borzalommal.

BÉGEARSS *(örjöngve)* Esztelen siheder! Te fizetsz meg mindenért: párbajra hívlak.

LÉON *(gyorsan)* Állok elébe.

GRÓF *(gyorsan)* Léon!

GRÓFNÉ *(gyorsan)* Fiam!

FLORESTINE *(gyorsan)* Bátyám!

GRÓF Leon! Én megvédem önt... *(Bégearsshoz)* Ön reám nézve tűrhetetlenné vált a tisztességre, amit követel. A magafajta nem így végzi.

Bégearss rettenetes mozdulatot tesz, nem tud szólni

FIGARO *(visszatartja Léont, élénken)* Nem, fiatal barátom! Nem megy sehová; apjaurának igaza van, és ma már a közvélemény is megváltozott erről az ostoba szenvedélyről. Ebben az országban csak az állam ellenségei ellen harcolhat. Hagyja csak, ezt a saját örjöngése fogja elemészteni. Ha meg merné önt támadni, védekezzen ellene, mint valami orgyilkos ellen. Senki sem fogja elítélni, ha leterít egy veszett kutyát! De ez tartózkodni fog az ilyesmitől is! Aki ennyi aljasságra képes, nyilván épp olyan gyáva, mint amilyen hitvány!

BÉGEARSS *(magánkívül)* Szerencsétlen!

GRÓF *(toppant)* Magunkra hagyna végre? Gyötrelem elviselni a képét.

A grófné rémülten visszahúzódik a kereveten; Florestine és Suzanne támogatják; Léon csatlakozik hozzájuk

BÉGEARSS *(fogcsikorgatva)* Igen, a pokolba is! Itt hagyom önöket — de kezemben van aljas árulásának bizonyítéka! Ön Őfelsége engedélyét kérte, hogy spanyolországi javait beválthassa, de csakis azért, hogy zavartalanul átszállíthassa ellenértéküket a Pireneusok túlfelére.

GRÓF Mit beszél ez a szörnyeteg?

BÉGEARSS Csak azt, hogy feljelentem Madridban. Elég volna hozzá Washington mellszobra is a dolgozószobájában, hogy elkoboztassam az egész vagyonát.

FIGARO *(kiáltja)* Nyilván! Egyharmad jár a besúgónak.

BÉGEARSS De hogy ne is válthasson be semmit, futok, hogy a nagykövet úr zárolja Őfelsége engedélyét, amit a mostani futárral várnak.

FIGARO *(kihúz egy borítékot a zsebéből, élénken felkiált)* A király engedélye? Itt van. Előre láttam ezt húzást, épp most hoztam el a gróf úr nevében a követségről a borítékot; a spanyol futár megérkezett!

A gróf fürgén elveszi a borítékot

BÉGEARSS *(dühöngve a homlokára csap, két lépést tesz kifelé, aztán visszafordul)* Isten önökkel, elveszett család! Erkölcs és becsület nélküli faj! Szemérmetlenségükben odáig süllyedtek, hogy vérfertőző házasságot köt báty a húgával! A világ megismeri még az önök szégyenét! *(El)*

Nyolcadik és egyben utolsó jelenet

Az előbbiek, Bégearss kivételével

FIGARO *(mint a bolond)* Hadd rágalmazzon! Ez a gyávák utolsó mentsvára! Már nem veszélyes; nincs több álarca, útja végére ért, és nincs huszonöt frankja se! Ó, Fal úr! Micsoda tőrdöfés lett volna, ha megtartja azt a kétezer Lajos-aranyat, amit kivett az irattartóból! *(Újra komoly hangon)* Egyébként pedig ő tudja a legjobban, hogy természet és törvény szerint e két ifjú egymásnak vér szerint idegen.

GRÓF *(átöleli Figarót, és felkiált)* Ó, Figaro!... Asszonyom, igaza van.

LÉON *(nagyon gyorsan)* Istenek! Mama! Micsoda reménység!

FLORESTINE *(a grófnak)* Hogyan, uram? Ön tehát mégsem az...

GRÓF *(részegen a boldogságtól)* Gyermekeim, erre még visszatérünk; konzultálni fogunk tapintatos, felvilágosult és becsületes jogászokkal — természetesen álnév mögé rejtőzve. Gyermekeim! Olyan korba értem, amikor a becsületes emberek már megbocsátják egymásnak vétkeiket, ifjúkori botlásaikat! Gyöngéd ragaszkodás követi az őket elválasztó viharos szenvedélyeket. Rosine! — ezt a nevet adja neked férjed újra —, pihenjük ki a nap fáradalmait. Fal úr, maradjon még velünk. Gyertek ti is, gyermekeim! Suzanne, csókold meg férjedet! S amiért gyűlöltük egymást, felejtsük el örökre! *(Figaróhoz)* Az a kétezer Lajos-arany, amit kivett magának, a tiéd lesz, de méltó jutalmadat, természetesen, csak eztán nyered el!...

FIGARO *(élénken)* Én, uram? Nem, köszönöm. Hogy silány fizetéssel rontsuk el jószolgálataim ízét? Jutalmam az legyen, hogy önöknél maradhatok halálomig. Ha fiatalon elég gyakran meg is tévedtem, ez a nap váltsa meg életemet! Ó, öregkorom, bocsáss meg ifjúságomnak, s ő tisztelni fog téged. Egyetlen nap alatt minden jóra fordult! Az életünkön uralkodó hitvány képmutatás a semmibe foszlott. Mindenki tette a dolgát; ne fájlaljuk többé, ami rossz volt: hisz épp eleget nyernek a családok, ha megszabadulnak a gonosztól!

Vége